

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

**ΓΡΑΠΤΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ
ΚΑΙ
ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΙΩΑΝΝΗ - ΙΑΚΩΒΟ ΜΑΓΕΡ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΟΥ**

«Να σας φανερώσω την περίστασιν του Μεσολογγίου ως εμάθομεν από μερικούς που
εργίχθησαν στο γαλό, με πριάρι και ήλθαν εις Πεταλά τέσσαρας ημέρας υστερότερα.
Βλέποντας πως είναι χαμένοι διαλύχθησαν πεντακόσοι και εργίχθησαν έξω να πάρουν
μία τάπια να περάσουν το αδύνατον μέρος (γυναικόπαιδα) και ο εχθρός
είχε σπία και ήτανε προεπαδότης και σκοτώσε τους περισσότερους από αυτούς
και τέλος παντού έλαβαν την τζάμασιν και επήραν το πίσω και έπιασαν τα δυνατά σπία.
Μέρος από αυτό το σώμα όσοι είχαν ποδάρια, λένε ότι εγλύτωσαν και τους επήρε κοντά
η καβαλλαρία, το ταχτικό και δεν ξέρουμε τι έκαναν...».

Επιστολή Γ. Στρούζα από Πεταλά - Αρχείον Δ. Ρώμα - Τόμος Β/Σελ. 159

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Μέχρι σήμερα σύγχυση επικρατεί για τις συνθήκες θανάτου του Ελβετού φιλέλληνα **Johann-Jacob Mayer** και για την τύχη των Μελών της οικογενείας του, περιστατικά που γενικά ανάγονται στην νύκτα της Εξόδου του Μεσολογγίου (10/22 Απριλίου 1826).

Η σύγχυση προέρχεται από την ανυπαρξία εγκύρων ειδήσεων και τις αντιφατικές πληροφορίες των απομνημονευματογράφων. Ιστορικοί, μεταγενέστεροι των γεγονότων, στην προσπάθειά τους να συμπληρώσουν τα ιστορικά κενά αναγκάστηκαν να καταφύγουν στον πλούτο του θρύλου και της προφορικής παράδοσης. Έτσι δέχθηκαν άκριτα ως ιστορικά γεγονότα διάφορες διηγήσεις και αναδιηγήσεις της πολύ νωπής λαϊκής μνήμης σε αφάνταστη παραλλαγή. Η διαπόικληση της Ιστορίας με τον διαχρονικά μεταπλασμένο προφορικό λόγο αναπότρεπτα επιφέρει το ανίστορο και φλύαρο. Η επανεκτίμηση των πληροφοριών αποβαίνει σήμερα εξαιρετικά δύσκολη πλὴν δεν στερείται σημασίας και επιχειρείται παρά την επίγνωση των δυσχερειών προκειμένου να απορριφθούν τουλάχιστον τα όσα καταφανώς ανακριβή διαθρυλούνται.

Η όλη προσπάθεια στηρίζεται κυρίως σε σχολάζουσες αναμνηστικές και καθοριστικές αρχειακές ειδήσεις, προερχόμενες από απολύτως έγκυρα κείμενα που μέχρι σήμερα δεν έτυχαν προσοχής και σχολιασμού. Η αποσιώπηση των αρχειακών αυτών ειδήσεων κρίνεται αδικαιολόγητη, όχι μόνον γιατί οι λοιπές αρχειακές ειδήσεις είναι τόσο πενιχρές για το συγκεκριμένο θέμα, αλλά και για το λόγο ότι παρέχουν σημαντικότερα ερείσματα για τον έλεγχο των διαφόρων αμαρτυριών δοξασιών.

Η παρούσα εργασία δεν δίδει οριστικές απαντήσεις στα υπάρχοντα ερωτηματικά τα σχετικά με τις λεπτομέρειες για το θάνατο του Mayer και την τύχη της Οικογενείας του. Αποτελεί μόνον επίσταση προς επανόρθωση μερικών ανακριβών παρεμβολών που επέφερε στην Ιστορία η αφηγηματική παράδοση και εισδρομή της ποιητικής φαντασίας.

Πρόκειται για προσπάθεια επαναφοράς του ελέγχου των γεγονότων σε πραγματικά ιστορικά πλαίσια.

Αφετηρία της προσπάθειας ας αποτελέσει το ιστορικά εξακριβωμένο γεγονός του γάμου του Mayer στο Μεσολόγγι. Και ενώ πολλοί εκ των συγχρόνων αναφέρονται στο γάμο του Mayer και μάλιστα με “όμορφη Μεσολογγιτοπούλα” ουδείς των τότε διέσωσε την ονομαστική ταυτότητα της νύφης. Μετά τα τραγικά γεγονότα του “Χαλασμού” είναι αντιληπτό πόσο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ηγέρθη για την τύχη του Mayer και της οικογενείας του. Οι σχετικές όμως πληροφορίες είναι ανεξήγητα αντιφατικές. Οι περισσότεροι γράφουν το τι άκουσαν, δεν είναι αυτόπτες. Δεν είναι δυνατόν να αποφύγω μια συνοπτική περίληψη των χαρακτηριστικότερων κειμένων προκειμένου να γίνει αντιληπτό το πώς προοδευτικά δημιουργήθηκε ένα αντιφατικό πλέγμα ειδήσεων για τις οποίες γίνεται απόπειρα να εξακριβωθεί η εγκυρότητά τους.

Αρχίζω με τη λακωνικής λιτότητας μαρτυρία του **Αρτέμη Μίχου**. Πρόκειται για τη μοναδική αυθεντική γραπτή μαρτυρία αυτόπτη που διαθέτουμε σχετικά. Γράφει πως συνήντησε τον Mayer “...εξερχόμενον μετ’ άλλων δύο φιλελλήνων ολίγα λεπτά προ του θανάτου του ζωντάν και εύθυμον, ...εφονεύθη κατά την πρώτην ορμήν της Εξόδου”. Η μαρτυρία αυτή θεωρείται η εγκυρότερη όλων. Καμμία αναφορά σε παρουσία συζύγου, τέκνων και ψυχοπαίδας όπως θα ισχυρισθούν οι μεταγενέστεροι. Και με τη φράση “εφονεύθη κατά την πρώτην ορμήν της Εξόδου” προσδιορίζεται η θέση του θανάτου του, στα πρώτα εχθρικά χαρακώματα, κατά την Α’ φάση του εγγαζήματος.

Ο **Νικ. Κασσμούλης** μας παρέχει διαφόρους πληροφορίες για τον Mayer και την οικογένειά του, προγενέστερες της Εξόδου. Μας επιβεβαιώνει ακόμη και το θάνατό του κατά την Έξοδο, χωρίς άλλες λεπτομέρειες. Την τύχη της οικογένειας μετά την ημέρα της Εξόδου φαίνεται ότι δεν τη γνωρίζει.

Ο Άγγλος συνταγματάρχης **Thomas Gordon** γράφει πως έχει την πληροφορία ότι ο Mayer σκοτώθηκε κατά την Έξοδο από σπαθιά κατά την επίθεση του εχθρικού ιππικού. Η γυναίκα και τα παιδιά του αιχμαλωτίστηκαν.

Συνεπώς κατά τον Gordon ο θάνατος επήλθε κατά την Β’ φάση της Εξόδου κατά την οποία δύναμη Αιγυπτιακού ιππικού που διοικούσε ο ίδιος ο Ιμπραήμ έδρασε στον ανατολικό κάμπο του Μεσολογγίου.

Ο **Χριστόφορος Πετρουλάκης** γράφει πως “...φθάσας μετ’ άλλων πολλών εις τους πρόποδας του βουνού (Αρακύνθου) απήντησε εν σώμα Αλβανών (υπό τον Μουστάμπεη) τον οποίον και αυτόν (τον Mayer) και άλλους πολλούς Έλληνες απώλεσε”. Εδώ λοιπόν ο θάνατος προσδιορίζεται ότι επήλθε κατά την Γ’ φάση της Εξόδου και σε θέση που απέχει περί τα οκτώ χιλιόμετρα εκείνης που αναφέρει ο Μίχος. Την απόσταση αυτή διέτρεξαν οι διελάσαντες, κατά την μαρτυρία του γατρού του Ιμπραήμ του Ιταλού **Alfonse Nuzzo Mauro**, μετά τετράωρη κοπιαστική πορεία κάτω από σφοδρή καταιγίδα η οποία ξέσπασε λίγο μετά την έναρξη της Εξόδου.

Ο γενικά αναγνωρισμένος υπομνηματογράφος **Philip James Green Esq.**, Άγγλος υποπρόξενος στην Πάτρα, εξαγωγέας σταφίδας, που πλούτησε ως προμηθευτής των τουρκο-αιγυπτιακών στρατοπέδων, πραγματοποιώντας μεταφορές και παραβιάζοντας το θαλάσσιο αποκλεισμό με την υπό αγγλική σημαία ιδιόκτητη σκούνα του, την επομένη της Εξόδου έσπευσε στο Μεσολόγγι ανυπόμονος να συγχαρεί τους φίλους του για την “επιτυχία τους” και σχηματίζει ιδίαν αντίληψη των όσων διαδραματίστηκαν. Όπως γράφει, μεταξύ των πτωμάτων αναγνωρίσθηκε και αυτό του ...Mayer, Editor of the “Greek Chronicles”. Φυσικά ο φιλότουρκος Άγγλος με διακριτική αποσιώπηση καλύπτει τους εμπορικούς εταίρους του για την αποτομή των κεφαλών των όσων σημαντικών νεκρών αναγνωρίζονταν προκειμένου να αποσταλούν στην Κωνσταντινούπολη και αποτελέσουν τα “τρόπαια της ενδόξου νίκης” με τα οποία ο Σουλτάνος στόλιζε το σαράι του.

Ο Αμερικανός χειρουργός **Samuel Gridley Howe** μας πληροφορεί πως όταν έγινε η Έξοδος η γυναίκα του Mayer ήταν άρρωστη. Για το λόγο αυτό αποφάσισε να μείνει μαζί της και πλάι στα μικρά παιδιά του. Υπήρξε από εκείνους που ανατινάχθηκαν στο τελευταίο σπίτι του Μεσολογγίου. Ο Howe παραδέχεται τον Mayer ως “ιατρόν χειρουργόν”.

Επίσης και ο Άγγλος συνταγματάρχης **Leicester Stanhope** ως “ιατρό” παραδέχεται τον Mayer και στις “Επιστολές” του όποτε τον αναφέρει (σε δέκα ~~δεκα~~ περιπτώσεις) προτάσσει πάντοτε του ονόματός του το χαρακτηριστικό προσαγορευτικό “Dr.”

Ο ταγματάρχης **Λάμπρος Ιωάν. Κουτσονίκας** γράφει στα απομνημονεύματά του πως ο Mayer μαζί με άλλους μάρτυρας της ελευθερίας έθεσαν πυρ εις την πυριτιδαποθήκη και ενεταφιάσθησαν εις την τέφραν της ομού μετά μυρίων εχθρών. Συνεπώς ο Mayer έπεσε εντός του Μεσολογγίου κατά την είσοδο των εχθρών.

Η εφημερίδα της Νήσου Ύδρας «**Ο Φίλος του Νόμου**», το θάνατο του Mayer τον αποδίδει σε «... Τουρκικό βόλι εις την Έξοδον της αιμνήστου φρουράς», χωρίς άλλες λεπτομέρειες. (Ιδέ : Αρ. φύλλ. 224 της 4ης Ιουλίου 1826, σελ. 4).

Αποσπάσματα από δημοσιεύματα προερχόμενα από το γαλλικό περιοδικό «**Spectateur Militaire**» αναφέρονται σε ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες των συμβάντων της Εξόδου⁽¹⁾:

«Τα λείψανα της Εξόδου γύρισαν στο Μεσολόγγι και ξαναοχυρώθηκαν μαζί με κείνους που είχαν μείνει στο κάστρο. Μόλις ξημέρωσε, ο Ιμπραήμ πρόσταξε έφοδο από όλες τις πλευρές. Ύστερα από μια τρομερή μάχη τα στρατεύματά του κατόρθωσαν να καταλάβουν την πρώτη αμυντική γραμμή. Ένας από τους Μποτσαραίους (:) έπιασε τον Ανεμόμυλο που βρίσκεται ανάμεσα στην πρώτη και δεύτερη ζώνη αμύνης. (Πρόκειται για νησίδιο νοτίως της τρίτης γραμμής αμύνης). Οι Έλληνες υπερασπισθήκανε με πείσμα τη δεύτερη γραμμή. Τελικά υπέκλυναν. Την τρίτη ζώνη⁽²⁾ αποτελούσαν τα σπίτια που είχαν οχυρωθεί από πολύ καιρό για άμυνα.

Οι γυναίκες, τα παιδιά, οι γέροντες και οι πληγωμένοι συγκεντρώθηκαν στην κεντρική πλατεία. ⁽³⁾ Γύρω - γύρω είχαν στηθεί οδοφράγματα. Εκεί πολέμησαν όσοι δεν είχαν τη δύναμη να φθάσουν στα τείχη. Ύστερα από αιματηρή μάχη οι Άραβες κατόρθωσαν να διεισδύσουν σε μερικά σπίτια και να βάλουν φωτιά. Τότε οι Έλληνες πολεμιστές είπαν στις γυναίκες να οδηγήσουν τα παιδιά, τους γέροντες και πληγωμένους στο Διοικητήριο⁽⁴⁾, άλλοτε κατοικία του Βυτοπ, πάνω στο λιμάνι για να σωθούν στα καράβια. Και εκείνοι θα αμύνονταν πίσω από τα οδοφράγματα της πλατείας. Ελάχιστα άτομα κατόρθωσαν να επιβιβασθούν στα πλοία.

Ο Γερμανός (Ελβετός) αξιωματικός Mayer υπήρξε ένας από τους λίγους που γλύτωσαν από τη σφαγή. Από το στόμα του προέρχονται αυτές οι λεπτομέρειες!!! Λένε πως επέζησαν μερικές γυναίκες και παιδιά. Αλλά σύμφωνα με τις τελευταίες ειδήσεις δεν έμεινε κανένας ζωντανός στο Μεσολόγγι. Ο Ιμπραήμ έγραψε στον Ρεσίτ Πασά, που νοσηλευότανε εξαιτίας

⁽¹⁾ Ιστορικό Αρχείο Διον. Ρώμα - Τόμος Β' σελ. 184,185. Κυριάκου Σιμόπουλου «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα» σελ. 30.

⁽²⁾ Προετοιμασμένες τρεις γραμμές αμύνης: Εξακριβωμένη η ύπαρξη των γραμμών αυτών, προορισμένων για βήμα προς βήμα άμυνα και αμφοβήτηση του εδάφους. Η ανάπτυξη του θέματος απαιτεί ειδική εργασία.

⁽³⁾ Κεντρική Πλατεία: Εκεί όπου σήμερα το σταυροδρόμι της ψαραγοράς της κάτω πόλης. Εκεί όπου και το τζαμί και στην απέναντι πλευρά ο “αγωνιστής φοίνικας”. Εδώ όταν έφθασε έφιππος ο Ιμπραήμ, το άλογό του αφηνιάζει από το φοβερό θέαμα των πτωμάτων. Χλιμντρίζει από πόνο, δεν θέλει να προχωρήσει.

⁽⁴⁾ Διοικητήριο: Το σπίτι όπου έμενε ο εκάστοτε Διοικητής ως και εκεί που ήταν εγκατεστημένο το “Κατάστημα” των γραφείων της Διοίκησης.

«των τραυμάτων του» σε ένα χωριό στο δρόμο της Ναυπάκτου να (έλθει και) παραλάβει το κάστρο, γιατί οι Άραβες έπρεπε να επιστρέψουν στην Πελοπόννησο»⁸⁷.

Ο γνωστός Μεσολογγίτης δικηγόρος και δημοσιογράφος **Αναστάσιος Γ. Γιαννόπουλος**, στην ποιητική του συλλογή «Ανατολικόν Πνεύμα εις Δύο» - Πάτρα 1853, διεκτραγωδεί την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η εσωτερική περιοχή του άλλοτε φρουρίου όπου βόσκουν αχθοφόρα ζώα και όπου δεν διακρίνονται πλέον τα ίχνη των τάφων, μήτε το σημείο ταφής και αυτού του «εγκεφάλου» (το ορθόν «πνεύμονος») του Βυγον και διερωτάται εάν τάχα δεν άξιζε στον ευεργέτη μας ένα ταπεινό μνήμα που να σηματοδοτείται έστω από κάποια πέτρα των βουνών μας.

Αργότερα, αποφασίζεται η διαμόρφωση μέρους της περιοχής του φρουρίου σε κήπο. Κατά το 1860 - 1861 αποφασίζεται η ανέγερση αναμνηστικών μνημείων για τον Βυγον και τον Mayer.

- Αρχικά ο Μαυροκορδάτος χρησιμοποίησε για Διοικητήριο, αλλά και για κατοικία του, το άλλοτε «Σαράι» γνωστό και ως Βοεβοδικό, Κονάκι, Εθνικό, Παλάτι, Δεσμωτήριο, Τοπχανές, Μποτσαράικο. Ο Μαυροκορδάτος το αποκαλούσε με κομπασμό «Καγκελλαρία» και πάνω στα έγγραφα του πολλές φορές σημειώνει την ένδειξη «εκ της Καγκελλαρίας» και έθετε τη σφραγίδα του όπου εικονίζετο και στέμμα. Τα έξοδα της Καγκελλαρίας που βάραιναν την πόλη του Μεσολογγίου υπελογιζόντο περίπου σε 300 γρόσια ημερησίως και οι εντόπιοι γογγύζανε γιατί θεωρούσαν τις δαπάνες υπερβολικές. Τα βιβλία ημερησίων εξόδων του Μαυροκορδάτου τηρούσε ο διορισμένος από τη κοινότητα Μεσολογγίων προμηθευτής του Αναστ. Γιαννόπουλος και εσώζοντο στο σπίτι του γιού του Ιωάννη τουλάχιστον μέχρι το 1860. Στο «Σαράι» την παραμονή της Εξόδου συνάχθηκαν όλοι οι Μεσολογγίτες για να συγχωρεθούνε και να ευχηθούν καλή αντάμωση στον άλλο κόσμο. Και το δημοτικό τραγούδι:

«Επήγαν και συνάχθηκαν στο έρημο Σαράι,
φιλεί η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα»
(απόσπασμα).

- Με την άφιξη του Βυγον, στο «Σαράι» εγκαταστάθηκε το μηχανουργείο επισκευής των πυροβόλων υπό τον William Parry. Τότε για στέγαση του Διοικητού προκρίθηκε το παραλιακό σπίτι του Πέτρου Καψάλη, απέναντι στο «ανωκάτω μακρυλαϊτικό» σπίτι του Χρήστου Καψάλη το γνωστό και ως «φουγιουδετείο» και «καζάρμα» εκ του περιστασιακού στρατωνισμού σώματος Σουλιωτών.

- Κατά τη διάρκεια της Β' πολιορκίας για στέγαση της τριμελούς Διευθυντικής Επιτροπής προκρίθηκε το παραλιακό αρχοντικό του Ιωάννου Ματθαίου Τρικούπη. Πρόκειται δηλαδή για την τρίτη κατά σειρά μετεγκατάσταση του Διοικητηρίου. Στο σπίτι αυτό ήταν εγκαταστημένο και το «Κατάστημα» και η «Κάσσα» της φρουράς. Συνεπώς όταν αναφερόμαστε στο «Διοικητήριο» πρέπει, από τα συμφραζόμενα και το χρόνο στον οποίο ανάγεται ένα γεγονός, να γίνεται νοερώς διάκριση μεταξύ των τριών οικημάτων που χρησιμοποιήθηκαν διαδοχικά. Το «Σαράι» οι φιλέλληνες το αποκαλούσαν «Arsenal». Το σπίτι του Πέτρου Καψάλη «Maison du Gouverneur» ή «Haus Maurocordatos».

Το σπίτι του Ιωάννου Μ. Τρικούπη: «Regierungsgebäude» (Διοικητικά κτίρια).

⁸⁷ Ο Κιουταχής τραυματίστηκε την 25η Μαρτίου 1826 κατά τη μάχη της Κλείσοβας. Σε επιστολή των εγκλείστων στο Μεσολόγγι με ημερομηνία 4 Απριλίου 1826, που απευθύνεται «Προς τους Γενναιοτάτους Στρατηγούς και λοιπούς αξιωματικούς αδελφούς...» του στρατοπέδου Δερβέκιστας, αναφέρεται πως και «... ο ίδιος ο Κιουταχής λαβωμένος με μιστράλι εις το μπουτί μετά βεβαιότητος από τον πόλεμο της Κλείσοβας, διά τούτο ... σπεύσατε ... κ.λ.π.».

Τον τραυματισμό του Κιουταχή στην Κλείσοβα βεβαιώνει και ο επίσημος Τούρκος ιστοριογράφος **Αχμέτ Δζεβνέ**^{Τουχέρ} πασάς που έγραψε δωδεκάτομη «Ιστορία της Τουρκίας διά τα έτη 1773 - 1826». Γράφει πως επειδή οι αλληπάλληλες επιθέσεις αποτύγχαναν: «Αγανακτήσας ο Ρεσίτ πασάς, εφώρμησε με 5-10 ανθρώπους του και προσπάθησε να ανακόψει την υποχώρηση, μέχρις ότου συννετριβήσαν τα δύο ξίφη του. Πράγματι κατόρθωσε να συγκρατήσει τους υποχωρούντας αλλά πληγώθηκε ο ίδιος από σφαίρα στο μηρό και μετεφέρθη προς τα οπίσω».

Αληθές βεβαίως ότι ο Κιουταχής παρακολουθούσε τις συνεχείς επιθέσεις κατά της Κλείσοβας και απηνής συγκρατούσε όσους δειλιάζανε και υποχωρούσαν, όμως δεν εμάχετο επιτιθέμενος αυτοπροσώπως όπως θέλει να τον παρουσιάσει ο Δζεβνέ. Εάν λοιπόν αληθεύει η πληροφορία του Τούρκου ιστορικού, κατά την οποίαν ο Κιουταχής στη διάρκεια της μάχης συνέτριψε τα δύο (επιλεγμένα) ξίφη του, θα πρέπει να δεχθούμε ότι αυτά θραύσθηκαν στα κεφάλια των υποχωρούντων στρατιωτών του. Και καθόλου παραδοξο (γιατί όχι;) ο Τούρκος που υποχωρούσε και αντίκρυσε τη σπάθη του Σερασκέρη έτοιμη να επιπέσει επί της κεφαλής του, αντί να προσφερθεί αδιαμαρτύρητα ως ένα ακόμη εξίλαστρο θύμα του έκφρονα σατράπη, να πρόφθασε και πυροβόλησε τον επίδοξο θύτη του, ίσως με «μιστράλι» που προκάλεσε τα (πολλαπλά;) τραύματα που αναφέρει η ανταπόκριση του «Spectateur Militaire».

Για αναφορά

Για τον Mayer προζήθηκε η υπάρχουσα σύνθεση λίθων και μεγάλου σιδηρού εξαρτήματος προερχομένου από το τυπογραφικό πιεστήριο των «Ελληνικών Χρονικών».

Ο γυμνασιάρχης Μεσολογίου **Γεώργιος Ν. Νικοκλέους** συντάσσει σε ομηρική διάλεκτο τα επιγράμματα που προορίζονταν για τα μνημεία.

Οι πλάκες πάνω στις οποίες χαράχθηκαν τα καλλιεπή επιγράμματα του Νικοκλέους, άγνωστο για ποιό λόγο, δεν χρησιμοποιήθηκαν και χάθηκαν.

Το επίγραμμα το προοριζόμενο για την αναθηματική στήλη του Mayer, έγραφε :

**ΕΝΘΑ ΦΑΟΣ ΛΙΠΕΣ ΗΕΛΟΙΟ
ΕΠΕΣΣΙΝ ΑΜΥΝΩΝ ΕΡΓΜΑΣΙ
Τ' ΕΛΛΑΔΙ
ΜΝΗΜΑ ΤΟΙ ΙΔΡΥΣΕΝ ΜΑΓΕΡ ΩΔΕ.**

Κάθε λέξη στο ομηρικό επίγραμμα έχει ειδικό σημασιολογικό βάρος.

Ανάγκη να αναζητηθεί με προσοχή η υποκρυπτόμενη έννοια του αναθηματικού επιγράμματος.

Κατ'αρχήν ο στιχουργός αποφεύγει να χρησιμοποιήσει κάποιον από τους καθιερωμένους τύπους, όπως ΤΑΦΟΣ - ΓΑΙΑ ΚΩΦΗ - ΓΑΙΑ ΜΕΛΑΙΝΑ - ΓΑΙΑ ΚΥΘΕ - ΚΕΚΕΥΘΕ ΚΟΝΙΣ (Κύθε και ποιητικώς Κεύθω = θάπτω-καλύπτω) κ.λ.π., που όταν αναγράφονται στα ομηρικά επιτύμβια υποδηλώνουν αποκλειστικά τις ενσώματες ταφές.

Τάφος είναι ο μοναδικός, ένας, όπου κείται το φθαρτό σώμα του νεκρού. Η λέξη έχει στενή εννοιολογική σημασία. Ο επιγραμματοποιός όμως επιλέγει για τη περίπτωση του διακεκριμένου ΣΗΜΑΤΟΣ του Mayer τη λέξη ΜΝΗΜΑ που προέρχεται από το ρήμα ΜΙΜΝΗΣΚΩ=Υπενθυμίζω.

Κάθε τι που χρησιμεύει σε υπενθύμιση είναι ΜΝΗΜΑ. Ένα δώρο αποτελεί μνήμη. Το ΜΝΗΜΑ ΧΕΙΡΩΝ ΕΛΕΝΗΣ είναι ένα εργόχειρο. Ακόμα και ο τάφος συναντάται ως « ΜΝΗΜΑ ΤΑΦΟΥ ». Η εννοιολογική ταύτιση των δύο αυτών λέξεων είναι μεταγενέστερη της ομηρικής εποχής. Οπωσδήποτε η ανάθεση μνημείου είναι προαιρετική.

Μνημεία (ξενά) για να τιμήσουν ένα εξέχον πρόσωπο ή υπενθυμίσουν κάποιο εξαίρετο γεγονός, δυνατόν να ιδρυθούν πολλά.

Η αναθέτουσα το Μνημείο ΕΛΛΑΣ αποφασίζει να τιμήσει τον ΜΑΓΕΡ για τους ακόλουθους λόγους⁴⁹:

- Γιατί άφησε εδώ το φως του ήλιου (ΕΝΘΑ ΦΑΟΣ ΛΙΠΕΣ ΗΕΛΟΙΟ). Ποιητική διατύπωση του θανάτου. Ο Mayer έπεσε στο πεδίο της μάχης. Πρόκειται για «Μνήμη Πόνων Άρεως» και
- Γιατί μεγάλως υποστήριξε την υπόθεση της Ελλάδας:
- Με όσους Λόγους - Άρθρα έγραψε και δημοσίευσε (ΕΠΕΣΣΙΝ) και:
- Με τα όσα πολεμικά έργα ανδρείας έπραξε κατά την διάρκεια του βίου του (ΑΜΥΝΩΝ ΕΡΓΜΑΣΙ).

Αυτές είναι οι **Άρετές** που κλείζουν τον τιμώμενο και δικαιολογούν την ίδρυση της Αναθηματικής Στήλης - Μνημείου.

Η μεγάλη αρετή της θυσίας διατυπώνεται σε ενικό πρόσωπο. Θα ήταν δυνατό να διατυπωθεί και κατά τρόπο που να καλύπτεται η θυσία ολόκληρης της οικογένειάς του. Πρόκειται για μία ακόμη προσφορά της οποίας το μέγεθος δεν είναι εύκολο να αποσιωπηθεί. Ετσι μόνον θα ήταν πλήρες το βιογραφικό περίγραμμα του εγκωμιαζομένου.

Η αποσιώπηση αναφοράς της θυσίας της οικογένειας Mayer μας υποχρεώνει στην αναζήτηση κάποιας εξήγησης.

Εάν ο συντάκτης γνώριζε ότι επρόκειτο για ομαδική ταφή ολόκληρης της οικογένειας, όπως θα ισχυρισθούν οι νεώτεροι, θα έπρεπε να το σημειώσει καθαρά. Στην περίπτωση αυτή θα ήταν υποχρεωμένος, για να κυριολεκτήσει κατά το ομηρικό τυπικό, αντί για τη λέξη ΜΝΗΜΑ-Υπενθύμιση να επιλέξει την ισοσύλλαβη και τονικά ισοδύναμη λέξη ΤΑΦΟΣ, δεδομένου μάλιστα ότι δεν υπάρχει πρόβλημα ρυθμικής αρμονίας αφού το επίγραμμα δεν είναι μετρικό. Την λέξη ΤΑΦΟΣ δεν την χρησιμοποιεί ούτε για τον Mayer, ώστε δεν αναγνωρίζει εξακριβωμένη ενσώματη ταφή ούτε για τον ίδιο.

Στα 1860 ο Νικοκλέους ασφαλώς γνωρίζει πολλά από τα μέχρι τότε ιστορικά κείμενα και άλλες δημοσιεύσεις που τυχόν πραγματεύθηκαν το θέμα της τύχης της οικογένειας. Ασφαλώς και η Επιχώρια Ιστορική Προφορική Παράδοση - αυτή κυρίως - θα τον

⁴⁹ Βασιλείου Ι. Τόμα: « Μνημεία του Λόγου » Αθήνα 1998.

απασχόλησε πολύ σοβαρά, προκειμένου να εξακριβώσει την όποια αλήθεια υπέκρυπταν οι τόσο αντιφατικές ειδήσεις. Οπωσδήποτε γνωρίζει την «Παράδοση» πολύ καλύτερα από κάθε μεταγενέστερο. Στη ζωή υπήρχαν ακόμη μερικοί Αγωνιστές από αυτούς που σώθηκαν από το μεγάλο «Χαλασμό».

Η αντιφατικότητα όμως των ειδήσεων - ως προς την αριθμητική σύνθεση της οικογένειας, ύπαρξη «θυγατρών» ή «παιδιού», διάσωση ή θυσία της οικογένειας στο συνολό της ή κατά ένα μέρος- τελικά απέτρεψαν τον ευσυνειδητο γυμνασιάρχη να χαράξει και διαιωνίσει κάτι αμφιλεγόμενο και αβέβαιο.

Αναφέρεται λοιπόν μόνον στις νημερείς (αψευδείς) πληροφορίες οι οποίες και μόνες πληρούν τις προϋποθέσεις ανέγερσης του διακεκριμένου ΜΝΗΜΕΙΟΥ. Η αποσιώπηση της τύχης της οικογένειας Mayer από τον Νικοκλέους θα ήταν δυνατό να ερμηνευθεί και ως μία νηφάλια και συνειδητή απόφαση^(*).

Οι ιστορικοί Σ. Τρικούλης, Ν. Σπηλιόπουλος, Κ. Παπαροηγόπουλος, ο Μεσολογγίτης στρατηγός Ιωάν. Ιωαννίδης, Αύγουστος Φάμπρ, και ο Κάρλος Μένδελσων Βαρθόλδους, περιορίζονται να αναφέρουν το θάνατο του Mayer χωρίς άλλη λεπτομέρεια.

-Η ληξιαρχική πράξη θανάτου, που συνέταξε ο Ληξιαρχος του Καντονίου της Ζυρίχης, στηρίζεται σε δημοσιεύματα εφημερίδων σύμφωνα με τα οποία ο Mayer έπεσε στο Μεσολόγγι.

Ο φιλόλογος γυμνασιάρχης **Αντώνιος Ι. Αντωνιάδης** κυκλοφόρησε το 1876 το ιστορικό έπος «**Μεσολογγιάς**» έργο 9401 στίχων. Προλογίζοντας το έργο του ο συγγραφέας μας πληροφορεί ότι το συνέθεσε με βάση τις όσες πληροφορίες συνέλεξε από επιζήσαντες της Εξόδου. Από τη μελέτη του έργου, προκύπτει ότι ο διπέτης ποιητής περιέπεσε σε απαράδεκτες ιστορικές ανακρίβειες, ενώ παράλληλα χρησιμοποιεί φανταστικές σκηνές με ανύπαρκτα πρόσωπα κατά τις απαιτήσεις της στιχουργίας του^(**).

Τώρα για πρώτη φορά, μετά 50 ολόκληρα χρόνια από τα γεγονότα, το όνομα της συζύγου του Mayer προσδιορίζεται ως «**Αρτάνη του γένος Γριλλιανού**» (Ραψωδ. ΙΔ', σελ. 147, σπχ 2).

Αμέσως το επώνυμον «Γριλλιανού» απορρίπτεται από το σύνολο των δυναμένων να εκφέρουν γνώμη. Όλοι φέρονται να γνωρίζουν ότι η νύφη ήταν κόρη του Γεωργίου Ιγγλέζου. Παρέμεινε όμως το «Αρτάνη» ή «Αλτάνη» σύνθηες τότε γυναικείο όνομα στην περιοχή. Πρόκειται για το όνομα που θα ταλαιπωρήσει τους ιστορικούς για εκατό και πλέον χρόνια.

Ο Αντωνιάδης, φέρει το ζεύγος Mayer ενταχμένο κατά την Έξοδο, σε καθαρώς **πολεμική φάλαγγα** με άλλους Γερμανούς φιλέλληνες. Η σύζυγος του Mayer έχει ενδυθεί ανδρική περιβολή. Ο θάνατος όλων κατά την Εξοδο επέρχεται ταυτοχρόνως (υπερβολή) στην προσπάθειά τους «ως τάχιστα να διαβούν της τάφρου τας γεφύρας» (Ραψωδ. ΚΓ', σελ. 269,272,273).

Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο κατά τα άλλα τόσο αναλυτικός στις διηγήσεις του Αντωνιάδης αναφέρει πως κατά την Έξοδο έλαβε μέρος μόνον το ζεύγος Mayer, χωρίς αναφορά σε συμμετοχή τέκνων και ψυχοθυγατέρας. Εάν η παρουσία τέκνων ήταν δεδομένη η οικογένεια κατά τεκμήριον θα έπρεπε να ενταχθεί και να ακολουθήσει την άλλη φάλαγγα των «**φραμελλιτών**».

^(*) Με την ευκαιρία της αναφοράς στην πλάκα του επιγράμματος που χάθηκε, ας μας επιτραπεί η παρέκβαση, ότι η πλάκα πρέπει να αντικατασταθεί και το επίγραμμα να τοποθετηθεί εκεί όπου προορίζετο. Σήμερα η στήλη δεν επιγράφεται ικανοποιητικά.

^(**) **Βιογραφικό:** Αντώνιος Ιωάν. Αντωνιάδης (1836-1905). Φιλόλογος, Γυμνασιάρχης. Κατέγινε σχεδόν με όλα τα είδη του λόγου.

Μεταξύ των έργων του αριθμούνται 33 τραγωδίες ιστορικού περιεχομένου, 6 κωμωδίες, 4 ιστορικά έπη στα οποία εξιστορούνται οι αγώνες ανάκτησης της Ελευθερίας, πολλά διδακτικά σχολικά βιβλία και πολυάριθμα λυρικά ποήματα δημοσιευμένα σε διάφορα περιοδικά. Το ιστορικό έπος «Μεσολογγιάς» είναι γνωστό ως το μεγαλοπρεπέστερο παινός άλλου έργου του δημιουργού του.

Ακολουθούν ελάχιστα χαρακτηριστικά παραδείγματα ιστορικών ανακριβειών που περιέχονται στο ιστορικό έπος «Μεσολογγιάς» Αθήναι 1878 και το τρίπρακτο ιστορικό δράμα «Μεσολόγγι - Κλείσοβα» Αθήναι 1885, έργα Αντων. Αντωνιάδη:

*Ο Αντωνιάδης γράφει τη «Μεσολογγιάδα» κατά μίμηση της «Ιλιάδος». Και αφού ο Όμηρος αρχίζει το έπος με το «Έχθος ανάκτων». (Ραψ.Α') και ο Αντωνιάδης αρχίζει (Ραψ.Α' και Β') με την μεταξύ Κιουταχί και Ιμπραήμ έριδα που χρονολογικά τοποθετείται στις 27 Δεκεμβρίου 1825, όταν ο Ιμπραήμ με την άφιξή του στο Μεσολόγγι ειρωνεύτηκε τον Κιουταχί για τις μέχρι τότε αποτυχίες του.

Ο Κιουταχίς, λοιπόν, χαρακτήρας εκδικητικός, θέλει να ταπεινώσει τον αλαζόνα Ιμπραήμ. Καλεί τον Έλληνα γραμματικό του «**Νούσσα**» να τον συμβουλευτεί ποιά πρόσφορη μέθοδος να ακολουθήσει σχετικά. Ο έμπιστος μυστικοσύμβουλος είναι της γνώμης πως οι Έλληνες πρέπει να πληροφορούνται εγκαίρως τα σχέδια του Ιμπραήμ ώστε να παίρνουν τα ανάλογα μέτρα εξουδετέρωσης και ο Ιμπραήμ να οδηγείται σε συνεχείς αποτυχίες. Ο Κιουταχίς εγκρίνει την πρόταση και στέλνει το Νούσσα **μυστικά** στο Μεσολόγγι να αναγγείλει στους εγκλείστους τη μέλλουσα συνεργασία. Οι Μεσολογγίτες, στο άκουσμα πως οι Τούρκοι θα τους καταδίδουν τα σχέδια του Ιμπραήμ, ενθουσιάζονται και προς τιμή του Νούσσα διοργανώνουν μεγαλοπρεπή **θορυβώδη** παρέλαση όλων των εκεί στρατιωτικών σωμάτων την οποία ο απεσταλμένος παρακολουθεί καθισμένος

Ο Ελβετός φιλέλληνας **Ερρίκος Φορνέζυ** (1803-1892) ύστερα από επεξεργασία επισήμων εγγράφων του φιλέλληνα Γάλλου συνταγματάρχου **Ιακώβου Τουριέτ** (που πέθανε στον Πειραιά την 28η Αυγούστου 1857), συνέταξε αλφαβητικό “Πίνακα” στον οποίον περιέλαβε τα ονόματα όλων γενικώς των φιλελλήνων, συνοδευόμενα με συνοπτικές βιογραφικές και ιστορικές αναφορές.

Ο «Πίνακας» διαιρείται σε τρία μέρη. Το Α' μέρος περιέχει 286 ονόματα αποθανόντων. Το Β' μέρος 121 καταλιπόντων την χώρα και το Γ' μέρος 16 ονόματα επιζώντων κατά την 1η Ιανουαρίου 1860. Σύνολο 423 ονόματα.

Τον «Πίνακα» δημοσίευσε από το πρώτο φύλλο της εκδόσεώς του σε συνέχειες το περιοδικό “ΕΒΔΟΜΑΣ” (1884 - 1886) του Δημητρίου Καμπούρογλου.

Στο υπ' αριθ. 9 φύλλο του περιοδικού της 29ης Απριλίου 1884, μεταξύ των φονευθέντων και με αύξ. αριθ. 177, αναφέρεται ο Mayer και παραπλεύρως στις βιογραφικές σημειώσεις, προστίθεται: “Έλαβε την αυτήν τύχη με τους μάρτυρας, οίτινες εφονεύθησαν κατά την Έξοδον της 10ης Απριλίου (1826) αφείς δύο θυγατέρας ορφανάς. Είχε νυμφευθεί την θυγατέρα ενός των κυριωτέρων αυτουργών του μεγάλου και πενήμιου δράματος”. Η βιογραφική αυτή σημείωση βάρυνε αποφασιστικά στην υπόθεση ότι το ζεύγος είχε αποκτήσει δύο θυγάτριά.

Στα 1914 ο **Μπάμπης Άννινος** στα “Ιστορικά Σημειώματα” δέχεται και επαναλαμβάνει τις σχετικές πληροφορίες του Φορνέζυ ως αληθείς.

σε θρονί.... Όμως μια τέτοια ενέργεια του Κιουταχή ισοδυναμεί με προδοσία κατά του Σουλτάνου. Ο Κιουταχής, ενδομύχως, ίσως ευχότανε την αποτυχία του Ιμπραήμ, αλλά δεν προχώρησε στην περιγραφόμενη ενέργεια. Ο Κιουταχής, είναι αδύνατο να κατηγορηθεί για κάτι ανάλογο.

Η αρχή της “Μεσολογγιάδος” με μια τέτοια αφελή ενέργεια του Τούρκου σατράπη μόνον τη φαιδρότητα προκαλεί και προδικάζει –φεν- τα μέχρι τέλους ανεκδιήγητα τόσα άλλα δεινά.

Έπειτα, γνωστός γραμματικός του Κιουταχή ήταν ο **Αλέξης Παπαζογλου** από το Ζαγόρι της Ηπείρου. Ο Νούσσας, που παρουσιάζεται να διαθέτει ιδιότητες δαιμονίου και επιλέγεται για την καταχθόνια αποστολή, είναι τελείως άγνωστος. Ίσως να αποτελεί και αυτός ένα από τα κατασκευασμένα από μηχανής τελώνια που συνηθίζει ο Αντωνιάδης να επικαλείται, προκειμένου να ενεργοποιήσει την πλοκή των έργων του.

Η έναρξη της “Μεσολογγιάδος” με την έριδα της 27ης Δεκεμβρίου δημιούργησε ακόμη μεγάλη χρονολογική ακαταστασία, γιατί ο Αντωνιάδης αναγκάστηκε να παρουσιάσει μεταχρονολογημένα τα γεγονότα της προ του Δεκεμβρίου περιόδου.

*Στη “Μεσολογγιάδα” (Ραψ.ΙΗ' σελίδες 211-212) ο Αιγύπτιος **Βούναση** (:) πασάς φέρεται ως στρατηγός και ναύαρχος του Ιμπραήμ και ως ο πορθητής των Ψαρών. Φονεύεται κατά τη μάχη της Κλείσοβας (25 Μαρτίου 1826).

Αλλά η εκπόρθηση των Ψαρών στις 20 Ιουνίου 1824 είναι αποκλειστικό “κατόρθωμα” των Τουρκικών δυνάμεων που διοικούσε ο καπετάν Χοσεφ πασάς. Το εκστρατευτικό σώμα του Ιμπραήμ δεν είχε φθάσει ακόμη στην Ελλάδα. Αποβιβάζεται το πρώτον στη Σούδα περίπου ένα εξάμηνο μετά από την καταστροφή των Ψαρών.

Ερωτάται, πώς ο περιώνυμος αυτός Αιγύπτιος, που συνδυάζει τις εξαιρετες ικανότητες του στρατηγού και ναύαρχου, βρέθηκε μόνος, ξεκομμένος σε τόσο βόρειο πλάτος και με ποιές δυνάμεις κατόρθωσε να εκπορθήσει το νησί;

Έλαβε ποτέ ο Μωχάμμετ Άλη από το Σουλτάνο άδεια επιχειρησιακής ενέργειας στα πρόθυρα των Δαρδανελίων για να προωθήσει μέχρις εκεί τις Αιγυπτιακές του δυνάμεις υπό τον Ιμπραήμ ή τον Βούναση ή άλλους αξιωματικούς του;

Ο αγέρωχος καπουδάν Χοσεφ έθεσε ποτέ τις δυνάμεις του υπό αιγυπτιακή διοίκηση; Πώς ένας άξιος πασάς του ύψους του Βούναση έμεινε άγνωστος στα ιστορικά κείμενα; Φανερό ότι και ο Βούνασης είναι ένα ακόμη από τα συνήθη ποιητικά από μηχανής δαιμόνια που ενδημούν και ενεργοποιούν τα έργα του Αντωνιάδη.

*Στο ιστορικό δράμα “Μεσολογγί - Κλείσοβα” ή “Γκιλντιζέ Χανούμ” φέρεται ως κόρη του Ιμπραήμ και σύζυγος του Σολιμάν ή Σουλεϊμάν Βέη, δηλαδή του περιβόητου Γάλλου αρνησιθρησκου Octave - Joseph de Séve .

Ακολουθεί τοδύζυγός της και μετέχει στο αιγυπτιακό εκστρατευτικό σώμα στην Ελλάδα.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας πολιορκίας του Μεσολογγίου η υποτιθέμενη σύζυγος φέρεται να βρίσκεται έξω από το Μεσολογγί στη σκηνή της, όταν πληροφορείται τον υποτιθέμενο θάνατο του συζύγου της, όστις φέρεται μεταξύ των νεκρών της μάχης της Κλείσοβας.

Αμέσως η πιστή σύζυγος αυτοκτονεί κατά τα έθιμα της φυλής της. Το ιστορικό δράμα είναι έτοιμο.

Το θάνατο του Σολιμάν ο Αντωνιάδης τον αναφέρει με πολλές λεπτομέρειες και στην “Μεσολογγιάδα” (Ραψωδ.ΙΗ' “Κλείσοβα”), “Εφίππος ο Σολιμάν διενθύνεται μέσα στη λιμνοθάλασσα κατά της νήσου, όταν μοιλιβδινή σφαίρα σφοδρώς συνίχασα εκτύπησε το Γάλλο “ένθα η κάτω σιαγών η δεξιή ενούται μετά της άνω...” (Σελ.216-217)

Και η αλήθεια : Ο Σολιμάν Βέης, επιτελάρχης του Ιμπραήμ δεν έπεσε στην Κλείσοβα. Θεωρείται ο αυτοσυργός των θριάμβων που κατήγαγαν τα αιγυπτιακά στρατεύματα κατά τον Α' και Β' τουρκο-αιγυπτιακό πόλεμο του 1832 και 1839 και συνέτειναν στην αναγνώριση από τον σουλτάνο

Διηγήσεις του στρατηγού **Δημητρίου Μακρή** (+1841) κατέγραψε ο υιός του, στρατηγός **Νικόλαος** (1827 - 1911). Τα χειρόγραφα απομνημονεύματα του Νικολάου κατατέθηκαν στο αρχείο χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης και το περιεχόμενό τους ήταν γνωστό μόνο σε μικρό κύκλο αμέσως ενδιαφερομένων, επειδή η έκδοσή τους καθυστέρησε.

Σύμφωνα λοιπόν με το χειρόγραφο, στο σπίτι της οικογένειας Mayer υπηρετούσε σαν παρακώρη η σουλτωτοπούλα Σάνα. Κατά την Έξοδο η Σάνα διέφυγε το θάνατο και επέστρεψε στο Μεσολόγγι μετά την ανάκτησή του (2 Μαΐου 1829). Αφηγείται πως την νύκτα της Εξόδου ανέμενε σκληρός θάνατος τον Mayer και τη “ΣΥΖΥΓΟ” του καθώς και τα “ΔΥΟ ΤΕΚΝΑ” τους, που εφρονεύθησαν όλοι από τους “Αλβανούς του Μουσταμπεη”.

Στη μαρτυρία της Σάνας όπως αυτή διατυπώθηκε από τον Νικόλαο Μακρή:

α. Δεν αναγράφεται το βαπτιστικό όνομα της ΣΥΖΥΓΟΥ του Mayer.

β. Δεν προσδιορίζεται το γένος των δύο νηπίων, και

γ. Ο ομαδικός φόνος της οικογένειας αποδίδεται στους Αλβανούς του Μουσταμπεη οι οποίοι ενέδρουν στους πρόποδες του Αρακύνθου, άρα σε απόσταση οκτώ περίπου χιλιομέτρων μεγαλύτερη εκείνης που αναφέρουν οι Αρτέμης Μίχος και Αντ. Αντωνιάδης. Από την όλη οικονομία της διήγησης προκύπτει ακόμη ότι ο Δημήτριος Μακρής δεν έχει ιδίαν αντίληψη για τις συνθήκες θανάτου του Mayer και της οικογένειάς του. Βασίζεται μόνο στις διηγήσεις της ψυχωκόρης.

Μαχμούτ της δυναστείας του Μωχάμμετ Άλη ως κληρονομικής.

Προσέτι ο Σολιμάν δεν είναι ούτε γαμβρός του Ιμπραήμ, ούτε σύζυγος της Γκιλντιζέ. Σύζυγός του υπήρξε η ωραία Ελληνίδα Μαρία την οποία απήγαγε από τη συζυγική της εστία στη Μεθώνη. Οι βαθμοί του στρατηγού και πασά του απενεμήθησαν το 1833 και ακολούθως χρημάτισε αρχιστράτηγος της Αιγύπτου. Πέθανε σε ηλικία 73 ετών το 1860.

Για το θρόνο του θανάτου του Ντε Σεβ στην Κλείσοβα δίκαιο είναι να διευκρινιστεί πως ο Αντωνιάδης δε φέρει τη μοναδική ευθύνη.

Η ανακρίβεια συναντάται και σε άλλα κείμενα.

Τον αναφέρουν και όσοι κατόρθωσαν μετά την Έξοδο να καταφύγουν στη Δερβέκιστα σε επιστολή τους με ημερομηνία 12 Απριλίου 1826 που απευθύνουν στη Διοίκηση. Την ίδια ανακρίβεια αναγράφει και ο Αρτέμης Μίχος στα “Απομνημονεύματά” του. Το θάνατο του Σολιμάν / Ντε Σεβ βεβαιώνει και ο ποιητής Γεώργιος Ζαλοκώστας, ~~που έλαβε μέλος στην έδρα της Ακαδημίας~~, στο ποίημά του “Κλείσοβα” Αθήναι 1851.

Φανερό λοιπόν ότι κάποιος άλλος νεκρός της μάχης που έφερε σπύλη Γάλλοι αξιωματικούς ταυτίστηκε εσφαλμένα με τον Ντε Σεβ/Σολιμάν Βέη.

Η σφαλερή αυτή εντύπωση υπήρξε πολύ ισχυρή και επιπολάζει και σήμερα σε κείμενα που προέρχονται από αντιγραφική εργασία.

Και η Γκιλντιζέ χανούμ είναι πλάσμα της φαντασίας του ποιητού και το ενοραματικό αυτό τελάνο ή νεράιδα το επικαλείται για τη λειψυργία του έργου του.

*Ο ενζινιέρης του κάστρου Μιχαήλ Κοκκίνης χαρακτηρίζεται “ευτράπελος” και φέρεται ως Χίος την καταγωγή (Ραψ.Γ’ σελ.24 στχ. 181)

Μετά επτά χρόνια, μεταξύ των προσώπων που μετέχουν στο θεατρικό του έργο “Μεσολόγγι – Κλείσοβα” αναφέρεται : Μιχαήλ Κοκκίνης – Μηχανικός από τ’ Ανάπλι”.

*Ο Σπυρομύλιος την ημέρα της Εξόδου βρισκόταν εκτός Μεσολογγίου στον Πεταλά. Από την κορυφή του βουνού της νήσου, ύψους 254 μέτρων, από όπου φαίνεται το Μεσολόγγι «κατασκόπευε» όπως γράφει ο ίδιος, τα εκεί διαδραματιζόμενα.

Ο Αντωνιάδης τον φέρει ενταγμένο στη Β’ στρατιωτική φάλαγγα των Εξοδιτών. (Ραψ.ΚΓ’).

*Ο Γεννάδης (Γεώργιος Γεννάδιος διδάσκαλος του Γένους) δημηγορεί στο Ναύπλιο την 8η και 9η Ιουνίου 1826 προκειμένου να συγκαταστήσει και συγκεντρωθούν με έρανο χρήματα για τη συνέχιση του Αγώνα. Ο Αντωνιάδης τον θέλει να δημηγορεί προ της πτώσεως του Μεσολογγίου με σκοπό τα χρήματα να διατεθούν για την άμυνα της Πόλης που πολιορκείται. Ίσως ο Αντωνιάδης να παρασύρθηκε από την «Ιστορία της Ελλάδος από το 1453 έως 1827» του Καρόλου Μένδελσων Βαρθώλδν (μετφρ. Μιχ. Παπαρηγόπουλου Αθήναι 1872, σελ. 532) όπου καταγράφεται η αυτή ανακρίβεια. Ακόμη, ανακριβώς, φέρει τον Γεννάδη να επισκέπτεται το στρατόπεδο της Δερβέκιστας και να εκφωνεί εκεί πατριωτικούς λόγους (Ραψ.δ.Θ’).

*Στο στρατόπεδο της Δερβέκιστας φέρεται να μετέχει και το ωραίο αρχοντόπουλο Νοταράς με λογάδες Κορινθίους (Ραψ.Θ’ και Γ’)

Δεν διευκρινίζεται σε ποιόν Νοταρά αναφέρεται. Πλην όμως Νοταράς δεν έφθασε ποτέ στη Δερβέκιστα.

Έπειτα τα “αρχοντόπουλα” εκείνο τον καιρό είχαν σοβαρότερη ασχολία. Τα πρωτοξάδελφα μαλώνουν για τα ωραία μάτια της Σοφίτζας Θεοχαροπούλου, της μηνητής του Παναγιώτη, που αγαπούσε ο Γιάννης.

*Δεκάδες ακόμη σοβαρά ιστορικά σφάλματα, δεν είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν όλα στο παρόν σημείωμα.

Όσοι αντλούν ιστορικές πληροφορίες από τα φιλολογικά έργα του Α. Αντωνιάδη, χωρίς έλεγχο εγκυρότητας περιεχομένου, κινδυνεύουν να ευρεθούν αντιμέτωποι πικρής απογοήτευσης.

Ο “Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων” με την ευκαιρία του εορτασμού της εκατοστής επετείου της Εξόδου, επανεκδίδει αποσπάσματα της εφημερίδας “Ελληνικά Χρονικά” που τυπώνονταν στο Μεσολόγγι από 1/1/1824 έως 20/2/1826.

Την επανέκδοση προλογίζει (σελίδες α’ έως ιστ’ Προλόγου) ένας από τους περισσότερο ενδεδειγμένους για την περίπτωση, ο Γεώργιος Δροσίνης, ο οποίος από τα απομνημονεύματα Μακρή σχολιάζει με πολλή προσοχή και τις διηγήσεις της Σάνας. Στις αφηγήσεις αυτές ο ποιητής δε δίνει απόλυτη πίστη ως “φερομένας από στόματος εις στόμα” (σελίδς στ’ στίχος τελευταίος).

Γενικά ο Δροσίνης είναι πολύ επιφυλακτικός για οποιαδήποτε πληροφορία σχετική με την τύχη της οικογένειας Mayer και κρίνει την είδηση Ερρίκου Φορνέζυ περί της διασώσεως των θυγατρικών του Mayer ως “βεβαίως ανακριβή” (σελίδς ζ’ στίχ. 1-4. ο.π.). Θεωρεί ακόμη τις σχετικές Ελληνικές πηγές ότι είναι “πολύ πτωχικά, περιωρισμένα και αμφιβόλου κύρους” (σελίδς ζ’ στίχ. 18).

Διερωτάται “πώς ήτο δυνατόν να επιχειρήσουν ποτέ το παράτολμον τούτο!” (σελ. στ’) και διακατέχεται από “εulόγους αμφιβολίας” εάν ποτέ το ζεύγος Mayer αποφάσισε να συμπαράλαβει και τα ανήλικα τέκνα τους, την ηλικία των οποίων προσδιορίζει μικρότερη των τριών και δύο ετών αντιστοίχως.

Οι τόσο προσεκτικά διατυπωμένες επιφυλάξεις του Γ. Δροσίνη είναι πολύ εύστοχες. Στη συνέχεια όμως της διηγήσεώς του - περιεργό πως - συνδέει αδόκιμα το όνομα “Αλτάνη” το προερχόμενο από την “Μεσολογγιάδα” του Α.Αντωνιάδη με την διήγηση της Σάνας του χειρογράφου Μακρή, όπου το όνομα της “ΣΥΖΥΓΟΥ” του Mayer όπως προαναφέρθηκε δεν αναγράφεται. Φανερό λοιπόν ότι πρόκειται για σύζευξη δύο πληροφοριών που έχουν διαφορετική προέλευση.

Ειδικότερα ο Δροσίνης γράφει:

“Κατά τον Μακρήν, ομού μετά του Mayer και της συζύγου του Αλτάνης (:) εξήλθε και η υπηρέτρια των Σάνα και τα δύο τέκνα των” (Σελίδς στ’ στίχοι 20-22).

Η αναμφορόβητη εγκυρότης του ονόματος του Γεωργίου Δροσίνη και η εκ μέρους του αποδοχή του ονόματος «Αλτάνη» ίσως υπήρξε η αφορμή συνεχούς επανάληψης της αυτής περιπου διατύπωσης και χρησιμοποίησης του ονόματος της συζύγου του Mayer ως αυθεντικού υπό εξαιρετικά μεγάλο αριθμού - κατά τα άλλα αξίων - ιστορικών, χρονικογράφων, δημοσιογράφων, φιλολόγων, κ.λ.π.

Φανερό ότι πρόκειται για καθιέρωση μιάς λογοτεχνικά διασκευασμένης σύνθεσης, ως ιστορικής παραδοχής.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Το Μεταλλικό Έκτυπο (Μήτρα - Κλισέ), της προσωπογραφίας του ποιητού, έργο του χαράκτη «ΤΑΣΣΟΥ» Αλεβίζου (1914-1985).

Με την τύχη της οικογενείας του Mayer ασχολήθηκε και ο αείμνηστος δήμαρχος Μεσολογγίου **Χρήστος Ευαγγελάτος**, ο οποίος έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και περισσή επιμέλεια στην περισυλλογή και διάσωση της επιχωρίου προφορικής ιστορικής παράδοσης.

Τις πληροφορίες του κατέγραψε στα βιβλία του:

- α) "Πρόμαχοι της Ελληνικής Ελευθερίας" Αθήναι 1957. Σελίδες 47.
- β) "Ιστορία του Μεσολογγίου" Αθήναι 1959. Σελίδες 9+526 και
- γ) "Η Αθάνατος Φρουρά του Μεσολογγίου" Αθήναι 1961. Σελ. 36.

Ο συγγραφέας ειδοποιεί τον αναγνώστη ότι οι εργασίες του βασίστηκαν στα "όσα εγράφησαν, απεκαλύφθηκαν, ελέχθησαν και όσα διητήρησε η παράδοση στο Μεσολόγγι..."

Οι σχετικές περί Mayer περικοπές αναφέρουν:

"Ποίαν ημερομηνίαν του 1821 έφθασεν εις την Ελλάδα ο Mayer, δεν δυνάμεθα να καθορίσωμεν. Ήλθεν κατ' ευθείαν εις το Μεσολόγγι όπου... Οι προεστοί του Μεσολογγίου τον εκτιμούν και έρχεται εις δεύτερον γάμον με την θυγατέρα του Γεωργίου Ιγγλέζου, Αλτάνην" (Ιδε: "Πρόμαχοι" σελ. 9 και "Ιστορία Μεσολογγίου" σελ. 156).

Ιστορικά εξακριβωμένο είναι ότι ο Mayer αρχικά υπηρέτησε ως "χειρουργός" πάνω στην καπιτάνα του Μιαούλη τον "ΑΡΗ" και έλαβε μέρος στη ναυμαχία των Πατρών στις 20 Φεβρουαρίου 1822, ημέρα Δευτέρα. Μετά τη ναυμαχία ο ελληνικός στόλος (27 Υδροκάβα υπό τον Μιαούλη, 20 Σπετιώτικα υπό τον Γκίκα Τσούπα, 16 Ψαριανά υπό τον Νικολή Αποστόλη και δύο μουρλότα) έπλευσε στο Βασιλάδι. Κατά τη ναυμαχία αυτή ο ελληνικός στόλος είχε τρεις νεκρούς και δέκα λαβωμένους τους οποίους ο Μιαούλης έστειλε με γολέτα στην Ύδρα προς ίαση. Προφανώς λοιπόν ο Mayer, κατά την άφιξη του στόλου στο Βασιλάδι, ξεπαρκάρισε, αναλογιζόμενος ίσως και τις μεγάλες ευθύνες ενός "χειρουργού" πάνω στο πλοίο που διοικεί άνδρας εγνωσμένης ανστηρότητας.

Την υπηρεσία του Mayer πάνω στον "ΑΡΗ" τη βεβαιώνει και ο **Πέτρος Μέγγος** ο Σμυρνιός, γραμματικός της καπιτάνας. Στα απομνημονεύματά του: "Petros Mengous: Narrative of a Greek Soldier, κ.λ.π. New York 1830", αναγράφει ότι ανέλαβε εργασία πάνω στον "ΑΡΗ" όπου υπηρέτησε μαζί με τον Mayer.

Και στη συνέχεια κατά την ανάπτυξη του θέματος υπό του Ευαγγελάτου:

"Η Αλτάνη Μάγερ είχε μεταβή εις τον Κάλαμον με τα δύο θυγάτριά της και της υπηρετριάς της Σάνας, διά την ανάρρωσιν του μικροτέρου βρέφους της, και έκτοτε από τον Νοέμβριον 1824 παρέμεινε στο Μεσολόγγι" (Ιδε: "Πρόμαχοι" σελ. 17 και "Ιστ. Μεσολ." σελ. 162). Ατελής και χρονολογικά ανακριβής πρόταση. Προφανώς πρόκειται για τυπογραφική παράλειψη ενδιαμέσου φράσεως. Η χρονολογία επανόδου της οικογενείας στο Μεσολόγγι πρέπει να προσδιορισθεί με βεβαιότητα μετά την 6ην Οκτωβρίου 1825. Ειδικότερα: Την νύκτα της 5ης προς 6ην Οκτωβρίου 1825 μιά φοβερή καταιγίδα καταπλημμυρίζει τα εχθρικά χαρακώματα. Απογοητευμένος ο Κιουταχής από τα μέχρι τότε αποτελέσματα της εξαμήνου πολιορκίας, αποσύρει το κουρασμένο πεζικό του βορείως της πρώτης γραμμής περιστάσεως (Αγίου Αθανασίου) όπου και οι κανονοστοιχίες του και το αναστρατοπεδεύει προς τους πρόποδες του Αρακύνθου, περιμένοντας την άφιξη των ενισχύσεων του Ιμπραήμ. Την απομάκρυνση του εχθρικού πεζικού οι Έλληνες εξέλαβαν εσφαλμένα ως έναρξη οριστικής λύσεως της πολιορκίας. Τότε: "Ο κ. Ι. Μάγερ συντάκτης των "Ελληνικών Χρονικών" θερμότερος εις τας πολεμικάς επιτυχίας μας, επήγεν εις Κάλαμον να μετακομίσει την φαμελιάν του. Εκεί εκοινοποίησεν έντονα τον αποσυρισμόν του Πολιορκητού, επρόσθεσεν και τον επικείμενον αφανισμόν του, καθώς και την ασφάλειαν εις το εξής του Μεσολογγίου..." (Ιδε: Ν.Κασομούλη-Τόμος Β' σελ. 132).

Το παράδειγμα του Mayer υπήρξε αφορμή γενικής επιστροφής των προσωρινά απομακρυνθέντων αμάχων, γεγονός που επέδρασε στην ταχύτερη εξάντληση των αποθεμάτων τροφών, με τις εντεύθεν δυσάρεστες γνωστές συνέπειες. Τώρα εισήλθε στο Μεσολόγγι και η Βασιλική, μνηστή του Κίτσου Τζαβέλα.

Πάντως δεν είναι γνωστό από πού προέρχεται η αναγραφόμενη είδηση περί ασθένειας του μικροτέρου βρέφους, το οποίον ο "ιατρός" πατέρας αποχωρίζεται προκειμένου να "αναρρώσει" μακράν της αμέσου επιμέλειάς του στον Κάλαμο.

Και πάντοτε κατά τις "αφηγήσεις των επιζησάντων της Εξόδου" ο Mayer "Ηκολούθησε την φρουράν εις την Έξοδον με το 'ιαταγάνι εις το χέρι. Η σύζυγός του Αλτάνη εις το πλευρόν του κρατούσε το ένα κοριτσάκι της και κοντά τους η υπηρέτρια Σάνα κρατούσε το άλλο. Και μαζί τους ο θησαυρός του ημερολογίου της πολιορκίας. Εξήλθον του "φράκτη" και τετρακόσια μέτρα από την τάφρον εις την σημερινήν θέσιν **Αρμυρικάκι**, παρά τα Βυρσοδεψεία, ο Mayer με την οικογένειάν του έπεσαν. Κανείς δεν εσώθη και το πολύτιμον ημερολόγιον εχάθη.

Αργότερα όσοι είχαν απομείνει σκλάβοι των Τούρκων εις την πόλιν επεσήμανον τους νεκρούς (της οικογενείας Mayer) και τους έθαψαν εκεί όπου σήμερον οι τάφοι των εις το δημιουργηθέν κατόπιν Ταφείον των Ηρώων". (Ιδέ: "Πρόμαχοι" σελ 20 - 21 και "Ιστορία Μεσολογγίου" σελ 166).

Και στη συνέχεια:

"Την ώρα που έφθασαν οι φάλαγγες εις την σημερινήν θέσιν «**Ταμπακαριά**»⁷⁹ και είχαν εν τω μεταξύ φονευθή ο πολιτικός Διοικητής Μεσολογγίου Βουλευτής Πατρών Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, οι στρατηγοί Αθανάσιος Ραζηνότσικας, Νικόλαος Στουρνάρης, ο μηχανικός Πιέτρο Κοκκίνη (τον οποίο ο Ευαγγελάτος θεωρεί εσφαλμένα Ιταλικής καταγωγής - Ιδέ: "Ιστορ. Μεσολ." σελ 111, σπχ.2 - και τον αναγράφει κατά την ξενική προφορά), ο δημοσιογράφος Ιωάν. Μάγερ με την γυναίκα του Μεσολογγίτισσαν Αλτάνην θυγατέρα Ιγγλέζου και τα παιδιά του... τότε ηκούσθη η φωνή "πίσω, πίσω στα κανόνια σας" (Ιδέ: "Αθάνατος Φρουρά του Μεσολ." σελ 10 και 11).

Ακόμη: "Εκεί όπου σήμερον κάμπτεται η σιδηροδρομική γραμμή και υπάρχει μικρά γέφυρα φονεύεται ο Αθαν. Ραζηνότσικας. Και μετ' ολίγον ο Μάγερ, η με ανδρικήν περιβολήν ακολουθούσα σύζυγός του Αλτάνη, με τα δύο παιδιά του και την υπηρέτριαν Σάναν" (Ιδέ: "Ιστορία Μεσολογγίου" σελ. 374). Και συμπληρωματικά:

"Μετά την Έξοδο, όσοι έμειναν (στο Μεσολόγγι) αιχμάλωτοι συνεπεία τραυματισμού των ή βαρείας νόσου - διότι ουδείς παρεδόθη - άνδρες και γυναίκες, προχωρημένης ηλικίας, με μυριάς προφυλάξεις και κινδύνους έφερον από τα ερείπια, από τας καμένας καλύβας των στρατηγών, από τους λασπωμένους χώρους, εις την σημερινήν έκτασιν του Ηρώου και έθαπτον όσα ανεγνώριζον πτώματα γνωστών των προσώπων και επεσήμανον τους τάφους των". (Ιδέ: "Ιστορ. Μεσολ." σελ. 418).

Ανάγκη τώρα να εξετασθούν οι αντικεμενικές δυνατότητες των "σκλάβων" να πραγματοποιήσουν τα όσα θέλει η Προφορική Παράδοση, φανερά φορτισμένη από συγνηθισμένα και συνασθηματικά στοιχεία.

Κατ' αρχήν η μέριμνα ενταφιασμού χιλιάδων πτωμάτων, τα περισσότερα των οποίων σε κατάσταση αποσύνθεσης και τιμωρισμού, ήταν υπόθεση που κατά κύριο λόγο αφορούσε την τουρκική διοίκηση που ενδιαφερόταν να αποφύγει λοιμικές επιδημίες.

Η επιχείρηση αυτή κατά τις υπάρχουσες ενδείξεις πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις.

Κατά την πρώτη φάση, διαρκείας δύο, τριών ημερών, έγιναν με ταχύ ρυθμό οι ομαδικοί ενταφιασμοί των χιλιάδων νεκρών. Μετά αρχίζει η δευτέρα μακράς διαρκείας φάση της τυχαίας επισήμανσης άταφων νεκρών.

Υπάρχει μαρτυρία του γιατρού του Ιμπραήμ του Ιταλού **Alfonse Nuzzo Mauro**, που εισήλθε στο Μεσολόγγι αμέσως μετά την εκπόρθησή του, η οποία μας διαβεβαιώνει: "... Τα θύματα είναι αναρίθμητα, στοιβαγμένα το ένα πάνω στο άλλο, σκεπασμένα λάσπη... Οι ταφές έγινοντο χωρίς διάκριση θρησκείματος". Και τα αναρίθμητα θύματα τα στοιβαγμένα σε σωρούς που ετάφησαν;

Μια επιστολή του Mayer προς τον Πρόεδρο του Εκτελεστικού με ημερομηνία 11 Νοεμβρίου 1825 μας κατατοπίζει για τις δυνατότητες των υφισταμένων τότε νεκροταφείων. Αναφέρει: "... Χίλιοι διακόσιοι στρατιώται έγιναν θύμα της Πατρίδος καταβάντες εις τα μνήματα. Αι εκκλησΐαι εγεμίσθησαν, και τόπος δεν έμεινε πλέον να θάπτονται οι φονεϊμένοι..." Ωστε τα ενοριακά νεκροταφεία των εκκλησιών του Αγ. Σπυρίδωνος και Αγ. Παντελεήμονος, την ύπαρξη των οποίων ο Χρ. Ευαγγελάτος ουδαμού αναφέρει, «εγεμίσθησαν» και από το Νοέμβριο οι νεκροί θάπτονται στη περιοχή του φρουρίου. Μέχρι τον Απρίλιο του 1826 σύμφωνα με νεότερη επιστολή του Mayer οι νεκροί ανήλθαν σε 1740 (Ιδέ: Μένδελσων Βαρθόλδου, Ιστ. Ελλάδος - σελ. 539). Κατά τον Σπ. Τρικούπη οι μέχρι την παραμόνη της Έξόδου νεκροί υπολογίζονται σε 1900.

Συνεπώς οι εντός της πόλεως εκατοντάδες νέοι νεκροί της 10ης προς 11η Απριλίου θα πρέπει και αυτοί να διακομίστηκαν προς ταφή στην περιοχή του φρουρίου. Τα χαίνοντα εκεί ορύγματα προσεφέροντο.

Περισυλλογή νεκρών πρέπει να έγινε και στην πεδιάδα σε ολόκληρη τη διαδρομή μέχρι Αρακύνθου και πλησίον στον Αγ. Συμεών όπου η μεγάλη φθορά από την ενέδρα του Μουστάμπεη. Αυτοί θα θάφτηκαν σε κατάλληλα σημεία της υπαίθρου.

Το ατεχθές έργο της μαζικής ταφής των πτωμάτων πραγματοποιήθηκε κυρίως με αναγκαστική εργασία των αιχμαλώτων που

⁷⁹ Βυρσοδεφεία και Ταμπακαριά: Πρόκειται για ταυτωνμία της αυτής συνοικίας στην ανατολική πλευρά της πόλης.

Η τοποθεσία Αρμυρικάκι εκτός και νοτιοανατολικά της πόλης εκεί όπου τελευταίως το ανάχωμα σκοποβολής του 2/39ου Συντάγματος Ευζώνων στην ακροθαλασσιά και η συνοικία Ταμπακαριά απέχονσι περισσότερο τον χιλιόμετρον και συνεπώς δεν ταυτίζονται. Εύλογος λοιπόν η απορία σε ποιά από τις δύο τοποθεσίες έπεσε το ζεύγος Mayer.

δούλεψαν κάτω από το ξίφος και μαστίγιο του δεσμοφύλακα. Οι αιχμάλωτοι αυτοί ασφαλώς δε γνώριζαν ποιά τύχη ανέμενε τους ίδιους.

Ο ισχυρισμός ότι ο “σκλάβος” διέθετε τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ των νεκρών εκείνων που θα έθαπτε ομαδικά αμέσως και εκείνων των γνωστών, φίλων και συγγενών που θα επανερχόταν αργότερα για να τους μεταφέρει και ενταφιάσει στο χώρο όπου το δημιουργηθέν κατόπι “Ταφείον των Ηρώων” και πραγματοποιήσει διακεκριμένη ταφή είναι ελάχιστα πειστικός.

Γιατί σε ποιά απόσταση είναι δυνατή η χωρίς επίβλεψη κρυφή απομάκρυνση του “αιχμαλώτου και του σκλάβου” που θα θελήσει αργότερα (πόσο αργότερα;) επανερχόμενος να αποπερατώσει το έργο της διακριτικής ταφής των προσφιλών του νεκρών και δεν θα αποπειραθεί να αποδράσει;

Τι μέσα (φορεία, ζώα, τροχοφόρα) διέθετε ο σκλάβος για τη μεταφορά πτωμάτων σε αποσύνθεση, έστω σε απόσταση ενός μόνον χιλιόμετρου;

Πόσοι άνδρες απαιτούνται για τη μεταφορά πτωμάτων πάνω σε υφαντό χαλί (μπαντανιά) ή μήπως οι σκλάβοι μετέφεραν πτώματα σε αποσύνθεση πάνω στους ώμους τους;

Πόση ανιζημένη προσπάθεια συνεργασίας ομάδος (συνωμοτούντων;) σκλάβων και χρόνος και απομάκρυνση για το ίδιο έργο από απόσταση μεγαλύτερη του περίγυρου του τείχους;

Ποιές λοιπόν εξαιρετικές ικανότητες διέθεταν “οι σκλάβοι” που αναγνώριζαν πτώματα σε αποσύνθεση ενδεχομένως ακέφαλα και αποτεφρωμένα;

Ήταν εύκολη η αναγνώριση αλλοθρήσκων;

Με τι κριτήρια και ποιά διαίσθηση οι σκλάβοι για τη μεταφορά και ταφή των προσφιλών νεκρών προτιμούσαν επίμονα και αποκλειστικά το μικρό εκείνο χώρο όπου το δημιουργηθέν μετά δεκαετίες Ηρώων;

Αμέσως μετά το πέρας της μάχης άρχισε η έρευνα για επισήμανση επισήμων νεκρών. Μαρτυρίες, διατυπωμένες με διάφορες παραλλαγές λεπτομερειών, ανέφεραν πως συνελήφθησαν ζώντες οι Ιωσήφ Ρωγών και Ι. Παπαδιαμαντόπουλος και αποκεφαλίστηκαν μαζί κ.λ.π. καθώς και η μαρτυρία του Άγγλου Philip Green ότι αναγνωρίστηκαν οι σοροί του Mayer και Παπαδιαμαντόπουλου.

Καμμία αμφιβολία ότι τα κεφάλια Mayer, Παπαδιαμαντόπουλου και επισκόπου Ιωσήφ των Ρωγών παρουσιάσθηκαν στους Σατράπες για να καταβληθεί ηγεμονική αμοιβή.

Τα κεφάλια των επισήμων νεκρών ήταν τα μακάβρια δώρα που ανέμενε ο Σουλτάνος.

Προφανώς τα κεφάλια αυτά, συνοδευμένα και από 3.500 ζεύγη κομμένων και αλατισμένων αυτών, είναι ό,τι ο αυστριακός πρέσβης στη Κωνσταντινούπολη Βαρόνος **Ότενφελς**, σε αναφορά του προς τον πρίγκιπα Μέτερνιχ με ημερομηνία 5 Μαΐου 1826, αποκαλεί με διπλωματική λεπτότητα “τρόπαια αιματηρής νίκης”. Έφθαναν συνεχώς εκεί προς επιβεβαίωση του θριάμβου. Και ο πρέσβης καταλήγει: “Με μια λέξη η φρουρά μαζί με το υπόλοιπο του πληθυσμού πέρασαν δια στόματος μαχαίρας”.

Δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί τυχαίο πως ο **Victor Hugo** στο ποίημά του “Τα Κεφάλια του Σαραγιού” μεταξύ των άλλων κεφαλών που στόλισαν την είσοδο του ανακτόρου συγκαταλέγει και αυτή του Mayer.

Ας εξετασθεί και η περίπτωση τυχαίας επισήμανσης άταφου νεκρού στα ερείπια κάποιας “οικίας ή καλύβας” κατά τη μεταγενέστερη δεύτερη φάση ταφών.

Την ταφή, πάντοτε κατά την προφορική παράδοση, αναλάμβαναν εθελοντικά οι εναπομείναντες εις την πόλη υπερήλικες, τραυματίες και βαρέως πάσχοντες εκ νόσου που ενεργούσαν με “μύριες προφυλάξεις και κινδύνους”.

Γιατί όμως στη σχετική ενέργεια θα πρέπει να δοθεί συνωμοτικός χαρακτήρας ως να επρόκειτο για δολοφονία;

Οι Τούρκοι, υπεύθυνοι για την υγιεινή της πόλης, ήταν οι πρώτοι που θα ενδιαφέρονταν για την απαλλαγή της από τα πτώματα που επόμειναν άταφα και οι αναξιόπαθείς αιχμάλωτοι τους πρόσφεραν εθελοντική εργασία.

Ποιό το αξιόποινο;

Πώς δικαιολογούνται οι “μύριες προφυλάξεις και κινδύνους”; Ήταν δυνατό να διαφεύγουν από την προσοχή των καχύποπτων Τούρκων συνεχείς κρυφές ταφές; Η σηπεδόνια των μεταφερομένων πτωμάτων και οι περιοριστικοί όροι της νυκτερινής κυκλοφορίας δεν ήταν επαρκή εμπόδια σε ανάλογη κρυφή επιχείρηση;

Αλλά οι αιχμάλωτοι, παρά την προσπάθεια απόκρυψης του έργου της ταφής, προέβαιναν σε επισήμανση των τάφων των προσφιλών τους.

Κρυφή ταφή από φόβο και επισήμανση του παράνομου έργου είναι ενέργειες ασυμβίβαστες.

Και φυσικά οι πεινασμένοι και γυμνήτες δυστυχείς εκείνοι ασθενείς, δεν θα ανατρέχανε στην ανεύρεση λιθοξόου ή σιδηρουργού για την κατασκευή ταφικού σήματος (σταυρού, ταφόπλακας, κ.λ.π.).

Το πολύ οι επισημάνσεις να γίνονταν με κάποιο ευμεγέθη λίθο ή με μια σειρά λίθων γύρω από τον τάφο, κατά τον απλούστερο τύπο “μνημούρι” που επικρατούσε τότε.

Αλλά στη διάρκεια των τριών ετών κατοχής και για δεκαετίες μετέπειτα η περιοχή του φρουρίου μεταβλήθηκε σε λιβάδι ξέφραγο όπου βοσκούσαν αχθοφόρα ζώα και τα ποίμνια των “βλάχων” που παραχειμαζαν.

Στο διάστημα αυτών των δεκαετιών οι προσδιοριστικοί λίθοι μετακινήθηκαν, οι υπερήλικες ασθενείς αποβίωσαν και οι τάφοι χάθηκαν.

Εάν υπήρχαν κάποιοι σταυροί σε ταφές προ της Εξόδου, τους εξαφάνισε η μαγία των πιστών του Προφήτη.

Εδώ συνέβη σε απεριόριστο βαθμό και συστηματική τυμβωρυχία προς ανεύρεση διαθρυσούμενων θησαυρών και πολυτίμων όπλων και τα οστά των νεκρών διασκορπίζονταν.

- Ο Αμερικανός περιηγητής **Τζων Στέφενς**, που επισκέφθηκε το Μεσολόγγι το 1835, σε ολόκληρη την περιοχή του φρουρίου, μόνον τον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη διέκρινε και πυραμίδα σκελετών και κρανίων τα οποία έφεραν σχεδόν όλα το σημείο της τουρακής σπάθης κάτω από το αυτί.

Είναι ο τρόπος με τον οποίον οι Τούρκοι φονεύανε τους αιχμαλώτους. Ήταν πολύ μελαγχολικό το θέαμα των ανθρώπων οστών που λεύκαζαν στον ήλιο και βρίσκονταν στο έλεος του κάθε περαστικού.

Αυτή η πυραμίδα των οστών και κρανίων δεν είναι δυνατό να προήλθε από άταφους νεκρούς. Είναι περισυλλογή οστών από ομαδικές ατελείς, επιφανειακές, πρόχειρες ταφές που διαλύθηκαν ή από τυμβωρυχίες.

Ειδικότερα για τον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη γράφει: “Καμιά μνημειώδης στήλη δεν τιμά τους άθλους και την φήμην του. Δεν θέλω να κλονίσω τον σεβασμό προς το παρελθόν, αλλά δι’ εμέ ο Μιλτιάδης στον Μαραθώνα και ο Λεωνίδας στις Θερμοπύλες δεν ήσαν ηρωϊκότεροι του Μάρκου Μπότσαρη”.

- Ο Μεσολογγίτης δικηγόρος και δημοσιογράφος Αναστ. Γ. Γιαννόπουλος μας διαβεβαιώνει ότι στα 1853 σε ολόκληρη την περιοχή του φρουρίου (πολύ μεγαλύτερη του κήπου του Ηρώων) δεν διακρίνεται πλέον ουδέν ίχνος τάφου.

Γεγονός αναμφισβήτητο παραμένει πως ύπαρξη τάφου ενεπίγραφου προγενέστερου της Εξόδου ή θεμέλιο τάφου ή άλλο σχετικό ταφικό σήμα δεν διαπιστώθηκε ποτέ. Ούτε και αυτά τα (αυθεντικά) θεμέλια των εκκλήσιών του Αγ. Νικολάου και της Κοιμήσεως της Θεοτόκου έχουν επισημανθεί ακόμη.

Τα υπάρχοντα στον Κήπο των Ηρώων μνημεία των Αγωνιστών και Φιλελλήνων είναι ενδεικτικά της συμβολής και της θυσίας των και για να προβληθούν τοποθετήθηκαν πολύ μεταγενέστερα, σε επιλεγμένα επίκαιρα σημεία, στην έκταση της μικρής περιοχής που διασώθηκε και διαμορφώθηκε σε κήπο. Εξάιρεση ο τάφος του Μάρκου Μπότσαρη και οι τάφοι των αγωνιστών που αποβίωσαν μετά την απελευθέρωση, για τους οποίους προκρίθηκε η τιμητική ταφή στο Ηρώον, καθώς επίσης και οι τάφοι των αγωνιστών των οποίων έγινε εκεί μετακομιδή των οστών τους.

Παρά τις υπάρχουσες σοβαρές αμφιβολίες, γεγονός παραμένει πως η προφορική παράδοση θεωρεί την ύπαρξη του τάφου της τετραμελούς οικογενείας Mayer στο Ηρώον ως βεβαία.

Ο Μεσολογγίτης γιατρός **Dr. Κωνστ. Γ. Μαζουκώστας** στα 1990 κυκλοφόρησε το βιβλίο: “Η Βιογραφία του Ιωάννου - Ιακώβου Μάγερ” Πολυγραφημένες σελίδες 339.

Η εργασία αυτή θα πρέπει να θεωρηθεί η πλέον εμπειριστατωμένη σύνοψη της ελληνικής βιβλιογραφίας για το θέμα που πραγματεύεται.

Ο ιστοριογράφος γνωρίζει φυσικά και την προφορική παράδοση και την αναφέρει, όμως δεν φαίνεται ότι την αποδέχεται. Αποδεικνύει πως ο Mayer δεν ήταν ούτε χειρουργός ούτε καν γιατρός και πως αντεποιείτο το ιατρικό λείψυγμα.

Ο Mayer, λοιπόν, ανήσυχος νέος, εγκατέλειπε πολύ ενωρίς το πατρικό του σπίτι στη Ζυρίχη και έζησε πλάνητα βίο μεταξύ των πόλεων Vevey, Lörrach, Dätikon, Hombrechtikon, Turgau, Fraueufel, Aarau, Freiburg, Elgg.

Για να ζήσει εργάστηκε σε διάφορα φαρμακεία όπου έμαθε την τέχνη του φαρμακοποιού. Κατόρθωσε να αποκτήσει άδεια εμπειρικού φαρμακοποιού δευτέρας (κατωτέρας) τάξεως.

Την 4η Απριλίου 1817 σε ηλικία 18 ετών παντρεύεται. Λίγους μήνες αργότερα εγκαταλείπει τη γυναίκα του. Το διαζύγιο που εκδόθηκε ερήμην του εις βάρος του τον κατηγορεί για εγκατάλειψη, επιπολαιότητα και σπατάλη.

Στις 15 Μαΐου 1819 γράφεται στην Ιατρική Σχολή του πανεπιστημίου του Freiburg. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους δεν προσήλθε προς

ανανέωση της εγγραφής του για το χειμερινό εξάμηνο. Φεύγει κρυφά προς άγνωστη κατεύθυνση κατηχημένος από τους δανειστές του, οι οποίοι κατόπιν παραπόνων συντελούν στην αποβολή του από το πανεπιστήμιο για χρέη, κατάχρηση εμπιστοσύνης, δόλο και απάτη.

Αρχάς Ιουλίου 1820 εντοπίζεται στη Γερμανία. Εκεί η αστυνομία του Xanten διαπιστώνει ότι τα ταξιδιωτικά του έγγραφα έφεραν μερικές ημερομηνίες διορθωμένες. Κατά την έρευνα που ακολούθησε στις αποσκευές του βρέθηκε πτυχίο του πανεπιστημίου του Freiburg το οποίο διαπιστώθηκε αμέσως ότι ήταν πλαστό. Ταξιδιωτικά έγγραφα και πλαστό πτυχίο κατάσχονται και η αστυνομία του Xanten σε συνεργασία με την αστυνομία του Cleve αποστέλλουν τα κατασχεθέντα στον Stadthalter Gessner της Ζυρίχης. Τα παραποιημένα αυτά έγγραφα φυλάσσονται σήμερα στο Staatsarchiv Dokumente (KIV Continuat 31 Thek 23).

Ακολουθεί απέλαση του Mayer και του ορίζεται υποχρεωτική διαδρομή ταξιδιού επιστροφής μέσω Köln - Koblenz - Strasburg - Colmar - Basel - Zürich, όπου θα έπρεπε να παρουσιασθεί στις αστυνομικές αρχές.

Αντί τούτου ο Mayer, όταν έφθασε στη Βασιλεία, παρουσιάζεται στην εκεί Ελβετική Ιεραποστολική Εταιρεία και ζητάει να τον βοηθήσουν. Η Εταιρεία, χωρίς προηγούμενο έλεγχο, τον εφοδίασε με ένα πιστοποιητικό που βεβαιώνει πως είναι ο Dr. I.I. Mayer, γιατρός και πολύ καθώς πρέπει Κύριος. Στη συνέχεια παρουσιάζεται στο Διοικητικό Συμβούλιο του Φιλελληνικού Κομιτάτου της Βέρνης με τη βοήθεια του οποίου διευκολύνθηκε στο ταξίδι του στην Ελλάδα, που πραγματοποίησε μέσω Λιβόρνο.

Πολύ γρήγορα η απάτη έγινε αντιληπτή. Η εφημερίς "Neue Züricher Zeitung" στο υπ' αριθ. 35 φύλλο, σελ. 137 και 138, κατόπιν καταλλήλου ενημερώσεώς της, πληροφορεί το Φιλελληνικό Κομιτάτο της Βέρνης πως στη Ζυρίχη δεν υπήρχε κανένας Dr Mayer, ούτε καν γιατρός Mayer, παρά μόνον κάποιος νέος με αυτό το όνομα που τιμωρήθηκε με αποβολή από το πανεπιστήμιο του Freiburg.

Η ίδια εφημερίδα, στο υπ' αριθ. 39 φύλλο της 29ης Σεπτεμβρίου 1821, δημοσιεύει ανακοίνωση του Φιλελληνικού Κομιτάτου της Βέρνης που αναγνωρίζει πως παρασύρθηκε από συστατική επιστολή της Ελβετικής Ιεραποστολικής Εταιρείας και έδωσε πίστη σε έναν δήθεν γιατρό από τη Ζυρίχη μετά του οποίου διέκοψε κάθε σχέση. Τα δημοσιεύματα αυτά της Neue Züricher Zeitung αναφέρονται και από τον Γ. Δροσίνη.

Ο Μακρυκώστας (σελίδες 307 και 308) συνδέει την κάθοδο του Mayer στην Ελλάδα με τα προσωπικά του προβλήματα. Γράφει καθαρά: "Ο Mayer ήρθε στην Ελλάδα για να γλυτώσει από τις καταδιώξεις των δανειστών και τις καταζητήσεις της αστυνομίας, για να είναι (εδώ) ένας άγνωστος μεταξύ αγνώστων".

Όπως προαναφέραμε στις 20/21 Φεβρουαρίου 1822 υπηρετούσε με την ιδιότητα του "γιατρού" πάνω στον "ΑΡΗ" που βρισκότανε αγκυρωμένος στο Βασιλάδι.

Ο Γεώργ. Δροσίνης αναφέρει αντίγραφο ανυπόγραφης επιστολής από το Μεσολόγγι με ημερομηνία 17 Μαρτίου 1822 κατά την οποία ο Mayer φέρεται "μισειμένος εδώθεν" και παρουσιάζεται ως Γερμανός γιατρός που θεραπεύει πληγωμένους της ξηράς και του Ελληνικού Στόλου.

Ο Πρώσος ταγματάρχης ιατρός **Johan Daniel Elster**, όταν έφθασε στο Μεσολόγγι στις 28 Μαΐου του 1822, βρήκε τον Mayer να έχει εγκαταστήσει εκεί ένα σχεδόν πλήρες φαρμακείο, που έφταξε με τα χρήματα της γυναίκας του, για την αγάπη της οποίας ασπάσθηκε το ορθόδοξο δόγμα.

Ωστε από τις πρώτες φροντίδες του Mayer μόλις έφθασε στο Μεσολόγγι ήταν και ο γάμος ο οποίος τοποθετείται χρονολογικά με σχετική βεβαιότητα μεταξύ των ημερομηνιών 21ης Φεβρουαρίου και 28ης Μαΐου 1822 που προμνημονεύτηκαν.

Εντύπωση προκαλεί ότι πουθενά δεν αναφέρεται η παρουσία του Mayer κατά τη διάρκεια της Α' πολιορκίας.

Σε εποχή που και οι πρακτικοί γιατροί ήταν αποδεκτοί, ως εκ της ελλείψεως επιστημόνων και εξαιτίας των εκτάκτων αναγκών που δημιουργήσαν τα πολεμικά γεγονότα, οι υπηρεσίες του Mayer και ως φαρμακοποιού αλλά και ως διαθέτοντος κάποια ικανοποιητική ιατρική εμπειρία, υπήρξαν πολύτιμες. Εκείνο που είναι δύσκολο να τύχει συγγνώμης είναι η αντιποίηση του ιατρικού λειτουργήματος το οποίο άσκησε με προοπτική ότι θα τύχει και ανάλογης αποζημίωσης από την Κυβέρνηση. Το επιβεβαιώνει και Αποδεικτικόν που περιέχεται στο αρχείο Αλεξ. Μαυροκορδάτου κατά το οποίο:

"Αποδεικτικόν εις τον κ. Ιωάννην - Ιάκωβον Μάγερ εκ πόλεως Ζυρίχης της Ελβετίας, ιατρού και χειρουργού το επάγγελμα, διά τας πιστάς του εκδουλεύσεις προς την Ελλάδα και ότι η Πατρίς εν καιρώ θέλει τον ανταμείψει".

Διερωτάται κανείς πως είναι δυνατόν μία πλειάς διακεκριμένων επιστημόνων ιατρών που βρίσκονταν στο Μεσολόγγι να μην αντέληφθούν ωσάν να έπασχαν από ομαδική ακρισία, την ασκούμενη κατ' εξακολούθηση φοβερή κατηλιεία και εδέχοντο τον Mayer ως ομότιμο.

ELSTER, J.D. Ehemaligen Doctor-Major de Bataillons: «Pas Bataillon der Philhellene» Baden 1828 - Η 2η βίβλη της αρχειοθέτησης περί της ωζύχου του Mayer. Σε 1855

103-104,
95-98 και

Οι Έλληνες όμως αντιμετώπιζαν τον Mayer με αρκετή καχυποψία. Ο Ν. Κασομούλης (Τόμος Β' σελ. 160) γράφει: «Ο Mayer εφάνη ότι επιθυμούσε να λάβει την πληρεξουσιότητα της «Αδελφότητας των Φιλοδικαίων» πλην απέτυχε. Εάν εχαιρέτο την υπόληψιν όλων των περισσοτέρων, ως προς την υπεροχήν των πολιτικών του γνώσεων, όχι όμως και δια την παρελθούσαν διαγωγήν του την εμπιστοσύνην όλων· διότι τον θεωρούσαν προσήλυτον του Κου Μαυροκορδάτου».

Φυσικά ο Κασομούλης δεν γνωρίζει την εις το εξωτερικό προτέρα διαγωγή του Mayer. Υπαινίσσεται κάποιο άλλο παράπτωμα που συνέβη στην Ελλάδα πριν φθάσει στο Μεσολόγγι. Το παράπτωμα αυτό, για το οποίο δεν έτυχε συγγνώμης, δεν αποσαφηνίστηκε ποτέ επαρκώς.

Η «υπεροχή» του Mayer έναντι των άλλων ήταν η γνώση ξένων γλωσσών που του εξασφάλιζε και τη θέση του αρχιουντάκτου των «Ελληνικών Χρονικών» που τη χρησιμοποίησε πολύ επιδέξια για εφαλτήριο της προσωπικής προβολής του. Την «πληρεξουσιότητα», δηλαδή την αρχηγία της «Αδελφότητας των Φιλοδικαίων», ο Mayer τη διεκδικούσε γιατί φαίνεται ότι αυτός ήταν που έριξε την ιδέα ή ακριβέστερα αυτός μετέφερε γυρίζοντας από το ταξίδι του στη Ζάκυνθο την ιδέα του Διον. Ρώμα και στάθηκε από τους πρωτοπόρους

για τη συμπλήρωση των περί Mayer βιογραφικών ειδήσεων αναφέρουμε και ένα ταξίδι του το οποίο διαφεύγει και του Μακρυκώστα.

Όπως προκύπτει από τα Κατάστιχα λογοδοσίας της Φρουράς Μεσολογγίου τις παραμονές έναρξης της Β' πολιορκίας οι Σιδέρης, Μάγερ και Καρβούνης μετέβησαν στην έδρα της Διοικήσεως για την παραλαβή ενισχύσεων. Το χρηματικό ποσό που παρέλαβαν οι απεσταλμένοι ανήρχετο σε 30.000 γρόσια. Στα Κατάστιχα της Φρουράς έγιναν οι ανάλογες εγγραφές κατά την επιστροφή των απεσταλμένων, με ημερομηνία 18 Απριλίου 1825. Στο λογαριασμό «Κάσσα Γενική» κατατίθενται 29.735 γρόσια. «Εκράτησεν ο Σιδέρης, Μάγερ και Καρβούνης που έκαμαν έξοδα εις τον δρόμον γρόσια 265».

Το καλοκαίρι του ίδιου έτους ο Mayer ταξιδεύει στη Ζάκυνθο. Το ταξίδι αυτό το αναφέρει και ο Μακρυκώστας, χωρίς να γνωρίζει ακριβείς ημερομηνίες. Για την συμπλήρωση λοιπόν της ειδήσεως, μερικές ακόμη λεπτομέρειες προερχόμενες πάντοτε από τα Κατάστιχα της Φρουράς:

«28 Ιουνίου: Ο Μάγερ αποπλέει εις την Ζάκυνθον.

2 Ιουλίου ο Μάγερ επιστρέφει και ο λογαριασμός «Μιχαήλ Σεβαστός και Γεώργιος Λαδόπουλος εκ Ζακύνθου» πιστούται με 5.000 γρόσια, τα οποία μεταφέρθηκαν «με Μάγερ». Την αυτήν ημερομηνία η «Κάσσα Γενική» χρεούται από «Σεβαστόν και Λαδόπουλον, με Μάγερ» με το ισόποσο των 5.000 γροσίων¹⁰⁹.

Θεωρείται άσκοπη πλέον η παράθεση δεκάδων άλλων γραπτών τα οποία με διαφορετικό φιλολογικό τόνο κινούνται πάντοτε πάνω στην ίδια άποψη που διαμόρφωσαν οι προαναφερόμενες βαισιές πηγές. Έπειτα και τα γραπτά αυτά είναι ήδη γνωστά σε όσους εντρυφούν σε ιστορικά κείμενα του είδους και αποτελούν υποτύπους των αυτών παραδόσεων. Εδώ λοιπόν τελειώνει το ιστοριομύθευμα.

Μετά το θρύλο που διαμόρφωσε ο ίδιος ο Mayer γύρω από το πρόσωπό του και την Προφορική Ιστορική Παράδοση που τον συμπλήρωσε με τα όσα αντιφατικά εκτέθησαν ήδη, ήλθε η ώρα της Ιστορίας όπως την καθιερώνουν σχολάζουσες αρχαιακές πηγές, οι οποίες αποτελούν την βάση της παρούσης εργασίας.

¹⁰⁹ Μεταξύ Μεσολογγίου και Ζακύνθου υπήρχε πολύ τακτική ανταπόκριση γιατί οι εκεί Φιλογενείς έσπευδαν να καλύψουν με αξιολογότερες προσφορές τις κάθε είδους ανάγκες των δοκιμαζομένων στο Μεσολόγγι.

Στα σωζόμενα «Κατάστιχα» λογοδοσίας της φρουράς Μεσολογγίου αναφέρονται συχνά τα ποσά που πληρώνονταν για ναύλους στις «περάντζες ή τους μπόβους», κ.λ.π. ειδικά για τις διαδρομές Ζακύνθου. Καπιταναίοι αυτών των διαδρομών αναφέρονται ο Κατζούλης, Πιέρρος Μεσσήνης, και ο Πίτης με το λατζόνι του.

Υπάρχει ακόμη και ειδικός λογαριασμός με τίτλο: «Θωμάς Κυρηναΐης, караβοκύρης της κορριέρας οπού πάγει και έρχεται από Ζάκυνθο». Κορριέρα έλεγαν το μικρό και πολύ ταχύ σκαφί με ελαφρό εξοπλισμό, που μετέφερε τα «μπουλέττα» και «τεζκερέδες» (έγγραφα, διαταγές, κ.λ.π.). Ήταν δηλαδή το ταχυδρομικό σκάφος των εγκλείσιων στο Μεσολόγγι. Τα σκάφη αυτά τα πλοιορχούσαν έμπειροι ναυτικοί που πολλές φορές έπρεπε να διασπάσουν τη «λίνα» της τούρκικης «φλόττας» και να είναι σε θέση να διαφύγουν τις καταδιώξεις των εχθρικών.

Στον Mayer γιά τη «σπιδιτζιόν» (αποστολή) που έκαμε στη Ζάκυνθο μεταξύ 28 Ιουνίου και 2 Ιουλίου καταβλήθηκαν για «χάρτζι» (οδοιπορικά) τα έξοδά του σε γρόσια. Η ποσότης αυτή στα «Κατάστιχα» που αλόκεινται στα Γ.Α.Τ.Κ. αναφέρεται σε 25 γρόσια. Στα άλλα «Κατάστιχα» που βρίσκονται στη Βιβλιοθ. τ. Βουλής αναγράφεται σε 100 γρόσια. Η διαφορά είναι σημαντική και ανεξήγητη. Ο Εμμ. Πρωτοψάλτης χαρακτηρίζει τις μεταξύ των δύο Καταστίχων διαφορές αορίστως σαν «ολίγες αναφερόμενες κυρίως στα ποσά».

LEPANTE.

Υπό Jacob Spon:1681

(καὶ Ἐννεαχτι)

Ἡ Ναύπακτος (τουρκ. Αἰνιπταχτί) κλεισμένη μέσα στο φρούριό της, χωρισμένη από εγκάρσια μεσοτοιχίσματα σε επάλληλες βαθμίδες, γνωστές με τα ονόματα: Πόρτο, Βροντόλακας, Νεόκαστρον, Ουμαράσιο, Περιστόριο, Ακρόπολη

ἡ Ἰσκαλῆ

«Το υψηλό επικάλυμμα της κεφαλής από λευκή μουσελίνα που φθάνει στο πρόσωπο καλύπτει τη ράχη με πτυχές και πέφτει έως τα πόδια. Το ανοικτό από εμπρός επανωφόρι χωρίς μανίκι είναι από ερυθρίζον βελούδο με διακόσμηση από χρυσές τρέσες. Το από κάτω φόρεμα, από σκούρο βιολετί βελούδο έχει πολύ μακρύ μανίκι, με λωρίδες στους αγκώνες από πράσινο βελούδο στολισμένο με κίτρινα κορδόνια και χρυσούς φραμπαλάδες. Εμπρός, επάνω στο επίσης ανοικτό φόρεμα κρέμεται μιά στολισμένη λωρίδα μουσελίνας, όπως μιά ποδιά, και μακρύ λευκό ποδοκάλυμμα με κάλτσες και παντόφλες από κίτρινο δέρμα. Ένα τρίποδο παλαιάς λάμπας βρίσκεται κοντά στη γυναίκα που θέλει να ανάψει το λυχνάρι.»

Otto Magnus Von Stackelberg. 1787-1837
Εσθονός. Νομικός-Αρχαιολόγος-Δόκιμος Ζωγράφος.

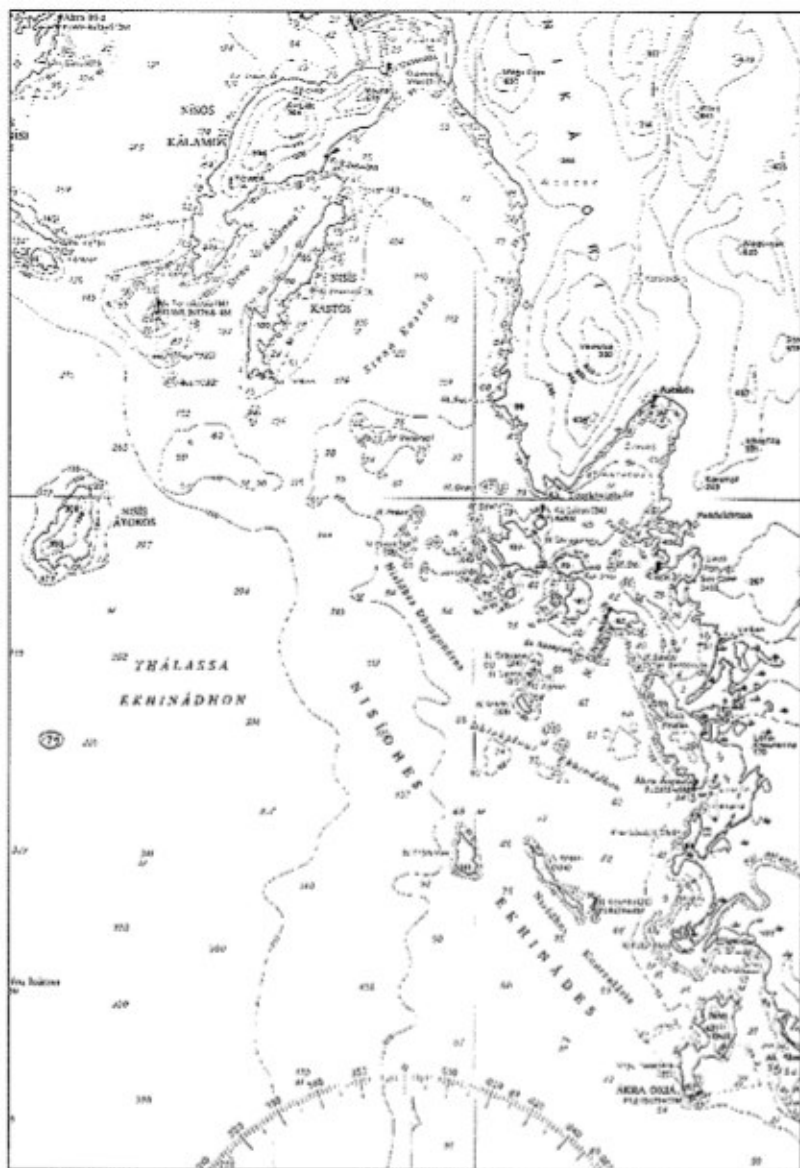
«Οι γυναίκες του Μεσολογγίου έχουν ένα μοναδικό πλούσιο φόρεμα. Το μακρύ εξωτερικό περιβλήμα είναι καμωμένο από κάποιο ζωηρό χρώμα, γενικώς κόκκινο, μωβ, μπλέ, κίτρινο. Ένα χρωματιστό σάλι δένεται γύρω από το κεφάλι με τη μία του άκρη να κρέμεται στο πίσω μέρος.»

Edward Dodwell. 1767-1832.
Άγγλος Αρχαιολόγος.

Για την εικονιζόμενη γυναικεία φορεσιά που την αποκαλούσαν «Σέρσιγκα» γιατί λαμποκοπούσε στον ήλιο από τα πολλά χρυσά σειρήτια, υπάρχουν οι παραπλεύρως δύο έγκυρες περιγραφές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

**ΤΑ ΚΑΤΑΣΤΙΧΑ
ΛΟΓΟΔΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ
ΑΠΟ 25-3-1825 ΕΩΣ 9-4-1826**

Από 1ης Απριλίου 1826 ασθενής μοίρα του Ελληνικού στόλου (22 πάρωνες, 5 πυρπολικά, 1 γαλιότα και 1 μύστιχο) υπό τον Ανδρέα Μιαούλη παραπλέει το νησί του Πεταλά και προσπαθεί να διασπάσει τον εχθρικό αποκλεισμό, προκειμένου να ανεφοδιάσει το Μεσολόγγι, πλην όμως οι προσπάθειες απέβησαν μάταιες. Στην αποτυχία των προσπαθειών εκτός της παρουσίας του αντιπαραπλέοντος τουρκικού στόλου, συνέτεινε και η προσεκτική φρούρηση όλων των πόρων της λιμνοθάλασσας από δύναμη 2.000 τουρκο-αιγυπτίων οπλιτών ενισχυμένων με πυροβολικό.

Γης Τηλεόψεως θαλάσσης

ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ:

Η ΦΥΓΑΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΑΓΕΡ

Τέλη Μαρτίου 1826. Η πείνα έχει λυγίσει τους κλεισμένους στο Μεσολόγγι. Οι πολιορκητές μεταστάθμευσαν 2.000 άνδρες από το ~~καταπύλωμα~~ και τους εγκατέστησαν σε ολόκληρη τη σειρά των ιχθυοτροφείων, ενισχυμένους και με πυροβολικό, για να παρεμποδίσουν κάθε απόπειρα ανεφοδιασμού της πόλης από την πλευρά της θάλασσας. Όλοι οι πλούσιοι πόροι που φέρουν προς τη λιμνοθάλασσα έχουν αποσφραχθεί με σάκους άμμου.

Μεγαδική ελπίδα για τον ανεφοδιασμό της πόλης είναι η άφιξη του Ελληνικού Στόλου που θα επιχειρήσει να διασπάσει τον εχθρικό ~~καταπύλωμα~~ αποκλεισμό. Η επιτυχία αυτού του εγχειρήματος αντιμετωπίζεται με πολύ σκεπτικισμό, γιατί ο εχθρικός στόλος φροντίζει με μεγάλη προσοχή να μην απομακρύνεται από τη λιμνοθάλασσα και το Βασιλάδι έχει πέσει στα εχθρικά χέρια.

Και ω του θαύματος! Στο Μεσολόγγι καταπλέει μία μη αναμενόμενη μικρή πάσσαρα προερχόμενη από τον Πεταλά φορτωμένη με ~~πρόσφορα~~.

“Έφεραν και εν βαρέλλι ρακί και κρασί άλλο εν μικρόν και εμοιράσθησαν εις τους πληγωμένους” ως αντισηπτικό για τις πληγές. (Βλ. Ν. Κασομούλη - Τόμος Β' σελ. 245 -246).

Το κατατόρθωτο το έφερε σε πέρας ο καπετάν Θανάσης Σακκάς, Μεσολογγίτης και γνώστης των περασμάτων της λίμνης.

Αναφέρει ότι κάποιος δευτερεύων πόρος, (κατά τον Παλαιοπόταμο, στην ανατολική πλευρά των εκβολών του Αχελώου), είναι αφύλακτος.

Η είδηση έδωσε μια κάποια μικρή ελπίδα. Αποφασίζεται αμέσως να αποσταλούν στον Πεταλά τα διαθέσιμα πλοία για να φέρουν εφόδια από τα εκεί αποθηκευμένα. Κατά την αναχώρησή τους τα πλοία έχουν την άδεια να παραλαμβάνουν και γυναικόπαιδα και ασθενείς προκειμένου να μειωθούν και οι επισιτιστικές ανάγκες της πόλης. Από το ακατοίκητο νησάκι του Πεταλά οι φυγάδες θα προωθούνται προς Κάλαμο, Λεσίνι, Μεγανήσι, Λευκάδα ή όπου αλλού.

Τα “μονοξυλιάτικα” βαρύνουν κατά το ήμισυ τα μεταφερόμενα πρόσωπα και κατά το υπόλοιπο την “Κάσσα” της φρουράς Μεσολογγίου, για λογαριασμό της οποίας θα μεταφέρονται τα εφόδια.

Υπάρχουν και περιπτώσεις που η “Κάσσα” πληρώνει αέρας το ναύλο, προφανώς όταν πρόκειται για “ταϊς φαμελλιαίς” των απελευθερωτών ή άλλων σημαντικών προσώπων.

Με την έναρξη της επιχείρησης διαφυγής αμάχων από 28 Μαρτίου, αρχίζουν και οι αντίστοιχες λογιστικές εγγραφές της δαπάνης στα **Βιβλία λογοδοσίας οικονομικής διαχείρισης της φρουράς**.

Όπως είναι γνωστό η χρηματική διαχείριση της φρουράς (από 15 Μαρτίου 1825 έως 9 Απριλίου 1826) καταγράφονταν σε περισσότερα του ενός «**Κατάστιχα**». Τηρούσαν ίσως από ένα αντίτυπο για κάθε οικονομικό συνυπεύθυνο. Κατά καλή τύχη διασώθηκαν δύο απθεντικά από τα προαναφερόμενα βιβλία (φύλλα αστάχωτα), αποκείμενα το ένα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και το δεύτερο στη Βιβλιοθήκη της Βουλής, φάκελος “Εθνικά”. Δημοσιευθήκανε αντιστοίχως από τον Εμμ. Πρωτοψάλτη το 1963 και Ντίνο Κονόμο το 1967. Εμφαίνεται ότι το αποκείμενο στα Γ.Α. τ.Κ. ανήκε στον Ιωάννη Δροσίνη γενικό επιστάτη και διαχειριστή της πόλης.

Εάν συγκριθούν οι εγγραφές των δύο καταστίχων θα προκύψει ότι αυτές δεν τηρούνται με αντιγραφική πιστότητα. Παρατηρούνται ακόμη διαφορές στα αναγραφόμενα χρηματικά ποσά και αθροιστικά σφάλματα.

Υπεύθυνοι των διαφορών προφανώς είναι οι χρησιμοποιηθέντες “Γραμματείς” Νικ. Παπαδόπουλος, Ιωαν. Παπαδημητρόπουλος, Κωνσταντής Εγγλέζος και “Υπογραμματεὺς” Δημητρ. Αλεξιάδης.

Η πλειάδα των Γραμματικών ίσως δικαιολογεί την υπόθεση ότι ο κάθε συνυπεύθυνος της οικονομικής διαχείρισης απασχολούσε ένα Γραμματικό πρόσωπο της εμπιστοσύνης του.

Τα **Κατάστιχα** αναλύονται σε ειδικούς λογαριασμούς (κεφάλαια) τηρούμενους κατά το διπλογραφικό σύστημα Δούναι και Λαβείν, και αντιστοιχούν προς το σημερινό “Καθολικό”.

Οι Γραμματείς φαίνεται ότι διαθέτουν αρκετή πείρα. Συχνά για τον καλύτερο προσδιορισμό των εγγραφών τους καταφεύγουν και στη χρησιμοποίηση ξενικών όρων (σάλδος, ακκόντο, κρέδιτον, καμβιάλη, κοντράττο, κ.λ.π.).

Ο Λογιστής που τηρούσε το “Καθολικό” που βρίσκεται στα Γεν. Αρχ. του Κράτους ανοίγει στις 28 Μαρτίου ειδικό Λογαριασμό με τον τίτλο:

“Κατάλογος πασσαρών αι οποίαι πηγαίνουν εις Πεταλάν με φαμίλιες και δια να φέρουν τροφάς”.

Ο Λογιστής που τηρούσε το “Καθολικό” που βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη της Βουλής, καταχωρεί τους ειδικούς αυτούς ναύλους σε δύο προϋπάρχοντες λογαριασμούς:

“Εξοδα Γενικά Διάφορα, εις την φρουράν και το φρούριο του Μεσολογγίου όπου έκαμεν η Επιτροπή” και

“Παρτίδα γενική των πασσαρών όπου έχομεν μισθωμένας διά φύλαξιν της λίμνης Ανατολικού και Μεσολογγίου”.

Οι εγγραφές των Καταστίχων αναφέρουν: Ονοματεπώνυμον του βαρκάρη, το είδος του μονόξυλου, τον καταβληθέντα ναύλο και το επώνυμον της μεταφερομένης οικογενείας ή κάποιον άλλο σχετικό προσδιορισμό. Το κατάστιχο που βρίσκεται στα Γ.Α.Τ.Κ. αναφέρει επιπλέον και αριθμό διαμετακομιζομένων “ψυχών”.

Ο ναύλος κατά διαδρομή με επιστροφή κυμαίνεται από 100 έως 400 γρόσια αναλόγως μεγέθους του χρησιμοποιηθέντος πλωτού μέσου.

Η άδεια φυγάδευσης των γυναικοπαίδων αποφασίστηκε με μεγάλη καθυστέρηση και ο θαλάσσιος αποκλεισμός είναι τώρα όσο ποτέ άλλοτε αποτελεσματικός. Ο μονοξυλιέρης και ενδεχομένος ο βοηθός του, που θα επιχειρήσει να διέλθει απαρατήρητος μέσα από ένα ασφικτικό κλοιό, για να το αποφασίσει, θα πρέπει να είναι τολμητής και πολύ γνώστης του λαβυρίνθου των υφάλων βουβών περασμάτων και φτενών νερών. Ο κίνδυνος ελλοχεύει σε όλο το μήκος της διαδρομής.

Κατά το πρώτο διάστημα της νυκτοπλοΐας μέσα στη λιμνοθάλασσα ο βαρκάρης θα πρέπει να χρησιμοποιούσε μάλλον σταλίκα για να μη γίνεται αντιληπτός. Το πανί δίνει μεγάλο στόχο και θα το χρησιμοποιούσε στο ανοικτό πέλαγος, εκεί που το σταλίκι είναι αναποτελεσματικό.

Με τις αναπόφευκτες δολιχοδρομήσεις και υποστροφές προς αποφυγή ενεδρευόντων εχθρικών πλοιαρίων, εναντίου ανέμου, εχθρικών περιπόλων επί των ιχθυοτροφείων κ.λ.π. προφανώς ο χρόνος της πρώτης νύκτας, που επηρεάζεται και από την ώρα ανατολής της σελήνης, δεν επαρκεί για να καλύψει την όλη απόσταση. Στην περίπτωση αυτή το πλεούμενο και επαβάτες του είναι υποχρεωμένοι να κρυβούν κάπου στις εκτός δικαιοδοσίας των Ερινύων μυθικές ερημιές των παραθαλάσσιων βάλτων του Νιχωριού (προς Θολή, Ταξιάρχη, Μεγάλο Ποταμό, Παλιοπόταμο) που φιλοξένησαν κάποτε τον κατατρεγμένο Αλχμαίονα, αναμένοντας την επομένη νύκτα για το υπόλοιπο της διαδρομής στο ανοικτό πέλαγος (Λούρος, Σκρόφες, Κοτσιλάρης, Οξιές) να περάσουν τις εκβολές του Αχελώου να κάμψουν βόρεια και να φθάσουν ξημερώματα στον Πεταλά.

Οι τολμητάι αυτού του δύσκολου εγχειρήματος που χρηματοδοτήθηκαν από την “Κάσσα” ήταν οι: Θανάσης Σακκάς, Μήτζος Πατζούρας, Τζαντής Θεολόγος, Θανάσης Ασιώτης, Αποστόλης Στραβοκέφαλος, Γιάννης Κορφαίτης και Γυφτογιάννης με τις πασσάρές τους (μικρά καΐκια με τρόπιδα, ενός ιστού, κλειστού καταστρώματος-κουβερτωμένα).

Ο Κωνσταντής Τζαλιμάς, ο καπετάν Θεοφίλου, Βασίλης Κοκολιού, Μανούσος Μπαμπαλούζος, Κωνσταντής Κατζαούνης, με τα μονόξυλά τους (επιπέδου πυθμένα).

Ο Χρήστος Βούλγαρης, Πέτρος Τσιντζός, Κωνσταντής Βερτζάκης και Κύρκος με τις λάντζες τους (πλοίαρια μεταφοράς εμπορευμάτων και προσώπων).

Απόγονοι των περισσότερων από τους μνημονευόμενους βαρκάρηδες ζούσαν ακόμη και στη διάρκεια της δεκαετίας του 1930 απασχολούμενοι κατά το πλείστον με την αλιεία και ιχθυοτροφία.

Μεταξύ 28ης Μαρτίου και 9ης Απριλίου 1826 η “Κάσσα” πλήρωσε 5.989,25 γρόσια για τη φυγάδευση 147 συνολικά ψυχών (Γυναϊκοπάδα και “βυζαστάρια”).

Ίσως δεν απέχομε από την πραγματικότητα εάν υποθέσουμε ότι οι διαφυγόντες ήταν σαφώς περισσότεροι. Δεν αναφέρονται όλοι στα Κατάστιχα, γιατί χρησιμοποιήθηκαν και ίδια μέσα και χρήματα με δεδομένη την ύπαρξη εκατοντάδας και πλέον πλοιαρίων ιδιοκτησίας Μεσολογγιτών αλλά και Αιτωλικωτών αλιέων, πολλοί εκ των οποίων κατέφυγαν στο Μεσολόγγι μετά την άλωση της πόλης τους (28 Φεβρουαρίου/1η Μαρτίου).

Όπως προαναφέραμε οι πρώτες φυγαδεύσεις αρχίζουν στις 28 Μαρτίου. Ο Θανάσης Σακκάς που γνωρίζει τον αφύλακτο πόρο εξέρχεται με την πρώτη αποστολή. “Ιμβρακάρισεν την φαμελίαν του Δεσπότη (φιλοξενούμενους συγγενείς προφανώς του Ιωσήφ

και ψυχές (6) και έλαβε 400 γρόσια ναύλο». Συνοδεύεται από τις πάσσαρες του Μήτζου Πατσούρα, Τζαντή Θεολόγου, Θεωνάση, Ασπώτη και Αποστόλη Στραβοκέφαλου, τα μονόξυλα του καπετάν Θεοφίλου, Γιάννη Κορφιάτη, Κωνσταντή Τζαλμά και Εμμανουήλ και τη λάντζα του Πέτρου Τζιντζίου. Και τα 10 πλοίαρια είναι γεμάτα “ψυχές ιμβαρχάτες”.

Στο κατάστιχο των Γ.Α.Τ.Κ. “Λογαριασμός Πασσαρών...κ.λ.π.” διαβάζουμε:

~ 30 Μαρτίου 1826

Εδώκαμεν εις τοις κυρίους **Μάγερ**

και **Ραπτάκον** ιμβαρχάδους, εις τον

Βουλγαρην και μείναντες οπίσω γρόσια

Βουλγαρην ειπών εις τον Βούλγαρην

θα κα επιστρέψη εις την Επιτροπήν εκατό, όλα (γρόσια) 300

~ 30 Μαρτίου 1826

Τον Ραπτάκον διά τον Ραπεσάκη (γρόσια)

100

~ 6 Απριλίου 1826

Ο **ιμβαρχάης Χρήστος Βούλγαρης**

παρουσιάζοντι τις φαμίλιες του

Μάγερ και **Πάνου Κορφιάτου**

και **Ραπτάκον** όλες (ψυχές) 7. (γρόσια)

100

Οι Ραπτάκος έδωκεν γρόσια οπου ήταν

χθές να μπαρκαρισθή ο Ραπεσάκης και

εμεικον και εκλείσθησαν εις το παρόν

απξιδιον. ελάβαμεν και μετρητά (γρόσια)

200 »

Ωστε το ταξίδι της 30ής Μαρτίου ματαιώθηκε άγνωστο για ποιό λόγο. Ο μονοξυλιέρης κρατάει τα προπληρωθέντα (ακκόντο) 200 γρόσια και να τα επιστρέψει στην Επιτροπή, αλλά τα συνεψήφισε (σάλδος) στο επόμενο ταξίδι.

Την 31 Μαρτίου ο Ραπτάκος δίνει το ναύλο που κρατούσε στο Ραπεσάκη. Φανερό ότι έγινε αλλαγή προγράμματος των προς διαφυγή απονηγίων οικογενειών.

Ακολούθως ο Ραπεσάκης που “ήταν χθες” (στις 5 Απριλίου) να μπαρκαριστεί, δεν έφυγε (και νέα αναβολή ταξιδιού) και επιστρέψα τα χρήματα πάλι στον Ραπτάκο. Έτσι επέρχεται αποκατάσταση του αρχικού προγραμματισμού.

Τελικά στις 6 Απριλίου φεύγουν οι αρχικά προγραμματισμένες φαμίλιες Μάγερ και Ραπτάκον στις οποίες προστέθηκε και εκείνη του Έκτον Κορφιάτη, όλες ψυχές επτά.

Όλες αυτές οι αναβολές και επαναπρογραμματισμοί που κράτησαν ολόκληρη εβδομάδα καταγράφονται για να φανεί πόσες δυσκολίες παρουσίαζε το εγχείρημα, αλλά και η επιμέλεια του Γραμματικού,στη παρακολούθηση της τύχης της προκαταβολής, προκειμένου να βαθμολογηθεί η αξιοπιστία του.

Στο άλλο Κατάστιχο, της Βιβλιοθήκης της Βουλής στο Κεφάλαιο “Γενικά Έξοδα κ.λ.π.” αναγράφεται:

~ 30 Μαρτίου 1826

Μετρητα εις κυρίους **Μάγερ**

και **Ραπτάκον**, όταν ιμβαρχαρίσθησαν (γρόσια) 300”.

Ο λογιστής αυτός θεωρεί τη διατύπωση της έγγραφης επαρκή. Δεν ασχολείται με τις λεπτομέρειες των αναβολών. Τον καλύπτει όπως και η διατύπωση “όταν ιμβαρχαρίσθησαν”.

Θεωρεί και περιττό να συμπληρώσει και την τρίτη οικογένεια του Πάνου Κορφιάτη που προστέθηκε στον προγραμματισμό την τελευταία ημέρα.

Ωστε η οικογένεια Μάγερ, σύμφωνα με διασταυρωμένες έγγραφες αρχειακές επίσημες πληροφορίες, εξέρχεται προς Πεταλά την 7η Απριλίου. Νομίζω ότι καμμία αμφιβολία δεν είναι πλέον επιτρεπτή τουλάχιστον ως προς την απόπειρα για πραγματοποίηση της προθέσεως. Με μεγάλη πιθανότητα αληθείας δυνάμεθα να ισχυρισθούμε ότι τελικός προορισμός της οικογενείας Μάγερ είναι ο Κώδικας όπου είχε καταφύγει και το προηγούμενο έτος και έχει δημιουργήσει δεσμούς.

Αυτονόητο ότι η φυγάδευση της οικογένειας περιορίζεται σε μητέρα και τέκνο ή τέκνα. Ως προς την παραμονή του Μάγερ στο Μεσολόγγι, τη συμμετοχή του στην Έξοδο και το θάνατό του εκείνη τη νύχτα, καμία αμφιβολία.

Το μεγάλο ερώτημα που αναμένει απάντηση είναι η περαιτέρω τύχη των φυγαδευθέντων προσώπων, όχι μόνον της οικογένειας Μάγερ αλλά και των οικογενειών Ραπτάκου και Κορφιάτη "όλες ψυχές 7".

- Έφθασαν στον Πεταλά;

- Επνίγησαν κατά τη διαδρομή;

- Έγιναν αντληπτοί και συνελήφθησαν αιχμάλωτοι;

- Ή μήπως το πλοιάριο, λόγω ανυπερβλήτων δυσχερειών, επέστρεψε άπρακτο;

Τι ακριβώς συνέβη; Σε ποιά από τις τέσσερες δυνατές υποθέσεις ευρίσκεται η αλήθεια;

Αλλά εάν έφθασαν στον Πεταλά και από κει προωθήθηκαν στον Κάλαμο ή όπου αλλού, η περαιτέρω παρουσία τους θα ήταν ανιχνεύσιμη.

Δύσκολη υπόθεση και ο ομαδικός πνιγμός κατά τη διαδρομή, όταν μάλιστα δεν υπάρχει και σχετική νύξη.

Η αιχμαλωσία των οικογενειών κατά τη διάρκεια του ταξιδιού από ενεδρεύοντες τουρκο-αιγυπτίους είναι ένα πολύ πιθανό ενδεχόμενο.

Η ματαίωση του ταξιδιού, λόγω ανυπερβλήτων δυσχερειών και επιστροφή του πλοιαρίου άπρακτου, είναι επίσης ενδεχόμενη.

Στην περίπτωση αυτή η συμμετοχή και των μελών της οικογένειας Μάγερ στην Έξοδο, θα ήταν δυνατή, όπως αποδέχονται όσοι πιστεύουν στην προφορική παράδοση.

Επανερχόμαστε να εξετάσουμε προσεκτικότερα την περίπτωση της αιχμαλωσίας από τουρκο-αιγυπτίους κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας διαδρομής.

Ο Κασομούλης αναφέρει ρητώς (Τόμος Β' σελ. 246) πως ο Θανάσης Σακκάς: "Ενώ διέβαιναν και εκ δευτέρου με φαμιλιάς, ένα μεράκιον άρχισεν να κλαίγει εις το πλοιάριον. Ακούγουν οι Τούρκοι τα κλαύματα, εν τω μέσω της νυκτός και άκρας ησυχίας, τρέχουν προς εκείνους, τους ντουφεκίζουν και συλλαμβάνουν τας φαμιλιάς ταύτας. Επιστρέφει ο Σακκάς (θαλασσοβατώντας) άπρακτος και φοβισμένος, χάνει (και) την φαμελλιάν του (μαζί) και το πλοιάριον.

Αυταίς αι φαμιλιάς εμαρτύρησαν όλην την κατάστασίν μας (από την επικρατούσα πείνα). Τούτο συνέβη κατά τας 2 Απριλίου".

Το τελευταίο αυτό ταξίδι του Σακκά ("διέβαιναν και εκ δευτέρου με φαμιλιάς", το τρίτον εάν συνυπολογισθεί και εκείνο που έφερε κρασί και ρούμι) δεν καταγράφεται στον ειδικό Λογαριασμό λογοδοσίας της Φρουράς. Φανερό ότι δεν χρηματοδοτείται από την "Κάσσα" γιατί ο Σακκάς μεταφέρει τώρα την οικογένειά του, ίσως και άλλες φιλικές.

Το περιστατικό της αιχμαλωσίας της οικογένειας Σακκά υπήρξε αφορμή να απαγορευθούν αμέσως μεταγενέστερες φυγαδεύσεις.

Όμως από τα "Κατάστιχα" προκύπτει ότι οι φυγαδεύσεις συνεχίζονταν μέχρι και της 7ης Απριλίου.

Συνεπώς η αποκάλυψη της όλης επιχείρησης από τα «κλαύματα του νηπίου» δεν έγινε την 2α Απριλίου όπως κατά προσέγγιση την προσδιορίζει ο Κασομούλης, που δεν θυμάται την ακριβή ημερομηνία, αφού γράφει τις αναμνήσεις του μετά παρέλευση ετών. Η αποκάλυψη έγινε λοιπόν 4 ή 5 ημέρες αργότερα από την 2α Απριλίου, οπότε φθάνουμε στις κρίσιμες ημερομηνίες κατά τις οποίες και η οικογένεια Μάγερ θαλασσοπορεί προς Πεταλά, να μεν με άλλο πλοιάριο, αλλά ο συναγεμμός των τουρκοικών φρουρών από τους "ντουφεκισμούς" στον αψύλακτο ως τότε πόρο θα ήταν γενικός.

Η αναγραφή των μελών των οικογενειών Μάγερ, Κορφιάτη και Ραπτάκου, που συνταξιδεύουν, σε μεταγενέστερες καταστάσεις αναζητούμενων αιχμαλώτων στηρίζει την υποψία συλλήψεώς τους κατά τη διαδρομή ως αρκετά βάσιμη.

Επιστολή των εγκλείστων στο Μεσολόγγι προς τους ευρισκομένους στο στρατόπεδο της Δερβένιστας αδελφούς, με ημερομηνία **30 Μαρτίου 1826** μεταξύ άλλων αναφέρει:

«...κακή τύχη όμως την απερασμένη νύκτα μας εξεσκεπασαν οι εχθροί τα απόκρυφα μας μονοπάτια, μας έπιασαν δύο πλοίαρια και με ανθρώπους, αυτό λοιπόν μας έφερε εις την απελπισίαν ότι έχομεν τρεις ημέρας χωρίς ψωμί, μ' όλον τούτο επειδή ακόμη λείπουν δώδεκα πλοίαρια δια να μας φέρουν ζαηρέ, δεν απελπιζόμεθα, ελπίζοντες να απεράσουν και να έλθουν...»

« Απερασμένη νύκτα που ξεσκεπάσθηκε » ο κρυφός πόρος είναι η **29η Μαρτίου**. Παρόμοιο περιστατικό σημειώθηκε και την νύκτα της **2ας προς 3η Απριλίου**, κατά την οποία τα πλοίαρια οδηγούσε ο Αναστ. Παπαλουκάς, όταν αποκαλύφθηκε η « Φάλτσα Μπούκα». Επειδή οι προαναφερόμενες ημερομηνίες δεν επιδέχονται αμφισβήτηση, τα επεισόδια αυτά δείχνουν ότι είναι διαδοχικά.